

Technická univerzita v Liberci
Ekonomická fakulta

DIPLOMOVÁ PRÁCE

2010

Jana Vandasová

Technická univerzita v Liberci
Ekonomická fakulta

Studijní program: N 6208 Ekonomika a management
Studijní obor: Podniková ekonomika

Evropská ekonomická integrace

The European economic integration

DP - EF - KEK - 2010 - 51

JANA VANDASOVÁ

Vedoucí práce: PhDr. Ing. Lenka Sojková, Ph.D., Katedra ekonomie

Konzultant: Mgr. Tomáš Kohoutek, AK JUDr. Císař, Ústí nad Labem

Počet stran: 79

Počet příloh: 0

Datum odevzdání: 7. 5. 2010

Byla jsem seznámena s tím, že na mou diplomovou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, zejména § 60 – školní dílo.

Beru na vědomí, že Technická univerzita v Liberci (TUL) nezasahuje do mých autorských práv užitím mé diplomové práce pro vnitřní potřebu TUL.

Užiji-li diplomovou práci nebo poskytnu-li licenci k jejímu využití, jsem si vědoma povinnosti informovat o této skutečnosti TUL; v tomto případě má TUL právo ode mne požadovat úhradu nákladů, které vynaložila na vytvoření díla, až do jejich skutečné výše.

Diplomovou práci jsem vypracovala samostatně s použitím uvedené literatury a na základě konzultací s vedoucím diplomové práce a konzultantem.

V Liberci, 7. 5. 2010

Na tomto místě bych ráda poděkovala paní PhDr. Ing. Lence Sojkové, Ph.D. za vedení mé diplomové práce, cenné připomínky a rady k jejímu vypracování a čas, který tomu věnovala.

Anotace

Autorka v diplomové práci podává výklad o historii evropské ekonomické integrace, jejích hlavních meznících, kterými jsou ratifikace základních právních dokumentů a jednotlivé etapy rozšíření EU do dnešní podoby. Následně je nastíněn teoretický výklad o formách a stádiích ekonomické integrace, tří – pilířový systém, na kterém je postaveno fungování Evropské unie a popsány nejdůležitější orgány Evropské unie – Evropský parlament, Evropská Rada, Rada EU a Evropská komise.

V praktické části analyzuje diplomantka základní makroekonomické ukazatele tří sledovaných zemí - České republiky, Polska a Estonska v období po jejich vstupu do EU za roky 2004 – 2008, v porovnání s předvstupním stavem za rok 2003. Cílem práce je potvrdit dvě základní hypotézy – a to, že vstup daných zemí do EU v roce 2004 se jednoznačně pozitivně projevil na makroekonomických ukazatelích, tím i na zvýšení životní úrovně občanů daných zemí, a dále, že došlo ke zvýšení objemu zahraničního obchodu. Obě hypotézy byly v závěru práce na základě zjištěných dat a provedené analýzy potvrzeny.

Klíčová slova

Evropská unie, evropská integrace, rozšíření EU, makroekonomické indikátory, pozitivní efekty

Abstract

The author in this thesis interprets the history of European economic integration, its major landmarks, namely the ratification of basic legal documents, and various stages of enlargement of the EU in its present form. Subsequently, the theoretical interpretation of outlined forms and stages of economic integration, three - pillar system, which is based on the functioning of the European Union, and described the most important institutions of the European Union - European Parliament, European Council, EU Council and the European Commission.

In the practical part the author analysis basic macroeconomic indicators three countries surveyed - Czech republic, Poland and Estonia in the period after their entry into the EU for the years 2004 - 2008, compared with the pre-accession status for 2003. The goal is to acknowledge two basic assumptions - and that the accession of the countries into the EU in 2004 is clearly positive effect on macroeconomic indicators, thereby increasing the living standards of citizens of the country, and that increased volume of external trade. Both scenarios are in the final work on the basis of data and analysis confirmed.

Key words

The European Union, the European integration, the EU enlargement, the macroeconomic indicators, the positive effects.

Obsah

ÚVOD	12
1. HLAVNÍ MEZNÍKY EKONOMICKÉ INTEGRACE V EVROPĚ	15
1.1 Panevropské hnutí	15
1.2 Snahy o sjednocení Evropy po 2. světové válce	16
1.2.1 Evropský kongres v Haagu	17
1.2.2 Schumanův plán	18
1.2.3 Evropské společenství uhlí a oceli	19
1.3 Evropská společenství	21
1.3.2 EURATOM a EHS	22
1.3.3 Evropské sdružení volného obchodu	23
1.3.4 Slučovací smlouva o Evropských společenstvích	23
1.4 Strukturální krize Společenství	24
1.5 Pomoc novým členským zemím	25
1.6 Revize zakladatelských smluv	27
1.7 Další rozšiřování EU	29
1.7.1 Kodaňská kritéria	30
1.7.2 Čtvrté rozšíření EU	31
1.7.3 Další revize zakladatelských smluv	32
1.7.4 Laečenská skupina a páté rozšíření EU	33
1.7.5 Završení východního rozšíření, přijetí Lisabonské smlouvy (2005 - 2010)	34
2. FORMY A ČLENĚNÍ EVROPSKÉ EKONOMICKÉ INTEGRACE	36
2.1 Celní unie	37
2.2 Společný trh	37
2.2.1 Překážky v budování společného trhu	38
2.2.2 Dokončování společného trhu	40
2.3 Hospodářská a měnová unie	42
3. CHARAKTERISTIKA TŘÍ ZÁKLADNÍCH PILÍŘŮ EU	43
3.1 První pilíř Evropské unie – Evropská společenství	43

3.1.1 Společné politiky	44
3.2 Druhý pilíř Evropské unie – Společná zahraniční a bezpečnostní politika	45
3.3 Třetí pilíř Evropské unie – Policejní a justiční spolupráce	46
4. SOUČASNÁ INSTITUCIONÁLNÍ STRUKTURA EU.....	48
4.1 Evropská rada.....	49
4.2 Rada Evropské unie	49
4.3 Evropská komise.....	51
4.4 Evropský parlament.....	52
5. EKONOMICKÁ ANALÝZA TŘÍ VYBRANÝCH ZEMÍ	53
5.1 Stručná charakteristika tří vybraných zemí.....	53
5.1.1 Charakteristika České republiky.....	54
5.1.2 Charakteristika Estonska	56
5.1.3 Charakteristika Polska	58
5.2 Charakteristika tří vybraných zemí z makroekonomického pohledu před vstupem do EU v roce 2003	60
5.3 Analýza tří vybraných zemí z makroekonomického pohledu po vstupu do EU za období let 2004 – 2008	62
5.3.1 HDP na hlavu dle parity kupní síly	62
5.3.2 Reálný růst HDP.....	64
5.3.3 Růst produktivity práce	65
5.3.4 Roční míra inflace	66
5.3.5 Bilance státního rozpočtu	68
5.3.6 Výše vládního dluhu.....	69
5.3.7 Nezaměstnanost.....	70
5.3.8 Míra zaměstnanosti.....	72
5.3.9 Vývoj zahraničního obchodu v jednotlivých zemích	73
ZÁVĚR	75
SEZNAM LITERATURY	77

Seznam zkratk

ČR	Česká republika
EBRD	Evropská banka pro obnovu a rozvoj
EP	Evropský parlament
ES	Evropská společenství
EHS	Evropské hospodářské společenství
EMU	Evropská měnová unie
ESUO	Evropské společenství uhlí a oceli
ESVO	Evropské sdružení volného obchodu
EU	Evropská unie
EURATOM	Evropské společenství pro atomovou energii
EUROPOL	Evropský policejní úřad
HDP	Hrubý domácí produkt
IBRD	Světová banka
JEA	Jednotný evropský akt
MMF	Mezinárodní měnový fond
NATO	Severoatlantická aliance
OBSE	Organizace pro bezpečnost a spolupráci v Evropě
OECD	Organizace pro hospodářskou spolupráci a rozvoj
OSN	Organizace spojených národů
PPS	Parita kupní síly
SEI	Středoevropská iniciativa
SSSR	Sovětský svaz socialistických republik
SZBP	Společná zahraniční a bezpečnostní politika
WTO	Světová obchodní organizace
ZO	Zahraniční obchod

Seznam tabulek

- Tabulka 1: Ratifikace Maastrichtské smlouvy (Smlouvy o EU)
- Tabulka 2: Členství zemí střední a východní Evropy v EU – datum podání žádosti a den přijetí do EU
- Tabulka 3: Čtvrté rozšíření EU
- Tabulka 4: Makroekonomické ukazatele kandidátských zemí v roce 2000
- Tabulka 5: Rozšiřování ES/EU
- Tabulka 6: Přehled smluv formujících ES/EU
- Tabulka 7: Přehled orgánů EU a jejich sídel
- Tabulka 8: Váha hlasu 27 členských zemí v Radě EU
- Tabulka 9: Přehled základních ukazatelů analyzovaných zemí
- Tabulka 10: Makroekonomické ukazatele vybraných zemí v roce 2003
- Tabulka 11: HDP na hlavu dle parity kupní síly v % k EU – 27
- Tabulka 12: Reálný růst HDP v % k EU – 27
- Tabulka 13: Růst produktivity práce v % k EU – 27
- Tabulka 14: Roční míra inflace v % k EU – 27
- Tabulka 15: Bilance státního rozpočtu v % k EU – 27
- Tabulka 16: Výše vládního dluhu ve vztahu k HDP v % k EU – 27
- Tabulka 17: Míra nezaměstnanosti v % k EU – 27
- Tabulka 18: Míra zaměstnanosti v % k EU - 27

Seznam obrázků

- Obrázek 1: Vyčleněné prostředky PHARE v letech 1990 – 1999
- Obrázek 2: Vývoj obchodní bilance ES ve vztahu ke třetím zemím v letech 1977 – 1993
- Obrázek 3: Tři pilíře Evropské unie – chrámová struktura
- Obrázek 4: Mapa České republiky
- Obrázek 5: Mapa Estonska
- Obrázek 6: Mapa Polska
- Obrázek 7: HDP na hlavu dle parity kupní síly v % v letech 2004 – 2008
- Obrázek 8: Reálný růst HDP v % v letech 2004 – 2008
- Obrázek 9: Růst produktivity práce v % v letech 2004 – 2008
- Obrázek 10: Roční míra inflace v % v letech 2004 – 2008
- Obrázek 11: Bilance státního rozpočtu v % v letech 2004 – 2008
- Obrázek 12: Výše vládního dluhu ve vztahu k HDP v % v letech 2004 – 2008
- Obrázek 13: Míra nezaměstnanosti v % v letech 2004 – 2008
- Obrázek 14: Míra zaměstnanosti v % v letech 2004 - 2008

ÚVOD

Proces evropské ekonomické integrace je dlouhodobý proces dotýkající se přímo či nepřímo každého občana nejen naší země, ale celé Evropské unie, potažmo celé Evropy. Výsledky tohoto procesu v naší zemi pocítujeme posledních 20 let, tedy v období po pádu tzv. železné opony. Evropská integrace nezasahuje jen do ekonomické sféry, ale dotýká se vývoje celé společnosti.

Základní charakteristikou tohoto postupu je spolupráce mezi jednotlivými státy v Evropské unii. Právě systém spolupráce byl dle názoru autorky jedním ze základních cílů zakladatelů dnešní společné Evropy, kteří si již před více než 50- ti lety byli vědomi toho, že pouze diskuze a spolupráce mezi dříve zneprátelenými zeměmi může zabránit dalším válečným konfliktům v Evropě.

Málokdo si dnes uvědomuje, že vymoženosti a výhody dnešní sjednocené Evropy, jako je volný pohyb osob bez hraničních kontrol či možnost studia v zahraničí za stejných podmínek jako domácí studenti, mají příčinu v základním pudu člověka, tedy pudu sebezáchovy. Byl to právě pud sebezáchovy, který po zkušenostech z výsledků 2. světové války vedl zakladatele dnešní společné Evropy k tomu, aby přivedli evropské velmoci ke společnému jednání a spolupráci ve dvou klíčových odvětvích, kterými byly hutní a těžební průmysl – odvětví mající klíčový vliv v době válečných konfliktů.

Evropská unie je vázána na rámec daný smluvními dokumenty, ovšem má otevřený a proměnlivý charakter. Mění se v historicky velmi krátkých časových úsecích z pohledu kvantitativního i kvalitativního. Dnes je Evropská unie po posledním rozšíření v roce 2007 společenství dvacetisedmi států s 489 milióny obyvatel (7,5 % světové populace) s odlišnou strukturou, ekonomickou silou, geografickými, klimatickými, politickými, historickými i kulturními podmínkami.

Toto téma si autorka vybrala proto, že dění v Evropské unii má čím dál tím větší význam pro naše životy. Bez ohledu na to je – li někdo větším či menším příznivcem tohoto stavu, je skutečností, že evropská politika nabývá stále většího významu ve vztahu k jednotlivým

politikám členských států. Evropská unie se úspěšně rozvíjí a stala se magnetem pro všechny evropské státy – ty, až na pár výjimek, usilovaly a usilují o členství v tomto historicky ojedinělém typu nadnárodního společenství.

Dějí nejen v Evropské komisi, ale i ve všech ostatních strukturách Evropské unie je běžnému člověku velice vzdálené a těžko srozumitelné. Pro pochopení všech vztahů a souvislostí je nutné poznat základní mechanismy fungování dnešní Evropské unie, které se vytvořily kontinuálním, více než 50 – ti letým procesem, obecně nazývaným evropská integrace.

V samotném úvodu práce diplomantka stanoví cíle práce a formuluje hypotézy, jež by v závěru práce měly být na základě provedené analýzy dat potvrzeny.

V první kapitole se autorka zabývá historií a hlavními mezníky integrace v Evropě. Jsou zde zmíněny důvody vedoucí ke snaze o spolupráci jednotlivých států. Dále zde jsou nastíněny právní dokumenty upravující a měnící fungování jednotlivých institucí a jednotlivé etapy rozšiřování evropského bloku.

Druhá část práce je věnována formám a členění evropské ekonomické integrace a budování společného trhu.

Ve třetí a čtvrté části autorka charakterizuje tři základní pilíře Evropské unie, na nichž je založeno samotné fungování EU a institucionální rámec unie.

V páté kapitole autorka analyzuje ekonomickou výkonnost a jednotlivé makroekonomické ukazatele tří nových členských zemí, které se staly členy Evropské unie v roce 2004. Tyto země pojí dřívější společné fungování v rámci socialistické soustavy. Jednotlivé země, konkrétně Česká republika, Polsko a Estonsko, se od sebe liší velikostí, počtem obyvatel, ale i strukturou a výkonností národních ekonomik.

Autorka práce je přesvědčená, že i přes uvedené odlišnosti měl vstup těchto zemí do EU pozitivní vliv na jednotlivé ekonomické ukazatele udávající obraz o stavu národních

ekonomik, zejména vývoj HDP, míra nezaměstnanosti, zahraniční obchod, deficit státního rozpočtu či míra inflace.

Cílem diplomové práce je na základě analýzy ekonomických ukazatelů za období let 2004 - 2008 přesvědčení autorky prokázat. Z tohoto cíle přirozeně vycházejí hypotézy této práce:

1. Vstup do EU přinesl všem třem zemím akceleraci ekonomického růstu a zvýšení životní úrovně obyvatel.
2. Po vstupu daných zemí do EU se zvýšil objem zahraničního obchodu.

V samotném závěru této práce jsou na základě provedené analýzy zhodnoceny teze formulované v první části práce vycházející z názoru autorky o jednoznačně pozitivních dopadech rozšíření EU na ekonomickou situaci analyzovaných zemí.

1. HLAVNÍ MEZNÍKY EKONOMICKÉ INTEGRACE V EVROPĚ

První myšlenky integrace v Evropě jsou patrné již v období po první světové válce, kdy došlo k rozvoji obchodu a projevům mezinárodní hospodářské spolupráce, což se zdálo být prostředkem proti hrozící vysoké nezaměstnanosti a hospodářské krizi. K podpisu prvních dohod došlo v hospodářské sféře – v roce 1926 byl založen Mezinárodní ocelářský kartel, jednou z dalších byl v roce 1930 podpis Dohody o zákazu zvyšování tarifů bez předchozí konzultace. [3]

1.1 Panevropské hnutí

Jedná se o nejstarší z hnutí pro sjednocení Evropy. Cílem tohoto hnutí, jež bylo původně myšlenkovým proudem, později i organizací, bylo sjednocení Evropy a ustanovení „Spojených států evropských“. Panevropské hnutí je považováno za nejdůležitějšího předchůdce současného integračního procesu. Zásadní teze tohoto hnutí, které vyšly poprvé v knižní podobě v roce 1923, formuloval v díle s názvem Panevropa rakouský aristokrat, hrabě Richard Coudenhove – Kalergi (1894 – 1972). Evropa je v tomto díle charakterizována autorem jako politicky roztržštěné teritorium a bez dostatečných možností k návratu do postavení velmoci. V díle usiluje o zodpovězení klíčové otázky, zda si Evropa může ve své politické a hospodářské rozštěpenosti uhájit mír a samostatnost vůči rostoucím mimoevropským mocnostem nebo je – li potřeba, aby se na záchranu své existence sjednotila ve společenství států? Tato otázka byla položena v situaci, kdy evropské státy čelily rostoucí expanzi Ruska a nedařilo se jim nalézt společnou politickou vůli k vytvoření evropské federace. [31]

Vrcholným obdobím s největšími možnostmi pro uskutečnění nadnárodně orientovaného projektu Panevropská unie bylo období mezi dvěma světovými válkami, avšak druhá světová válka zapříčinila odklon od tohoto řešení a následkem bylo odmítnutí Panevropy jako utopického modelu.

Vedle hnutí Panevropské unie začala být přijímána v celé řadě organizací myšlenka vytvořit nadnárodní evropskou organizaci v rámci odbojového hnutí v různých zemích především ve společném postupu proti nacistickému nebezpečí, jemuž na začátku druhé světové války nedokázaly jednotlivé národní státy čelit.

1.2 Snahy o sjednocení Evropy po 2. světové válce

Pohnutky k evropské integraci zesílily po ukončení války, kdy klesl význam evropských mocností ve prospěch USA a Sovětského svazu. Evropské státy měly dlouhou dobu až do roku 1914 dominující úlohu v mezinárodním vývoji, vzájemně se však ve dvou světových válkách zničily. Pro evropské země bylo v tomto období prvořadé obnovit hospodářství a zajistit mír a bezpečnost pro své občany. Západoevropské země doufaly, že politickým sjednocením je možné opět nabýt moci, kterou jednotlivě ztratily.

Převažoval názor, že mír a bezpečnost nedokážou zajistit národní státy, ale mezinárodní spolupráce. Hlavní snahou bylo usmíření mezi Francií a Německem, neboť soupeření mezi těmito dvěma státy se stalo příčinou válek v posledních sto letech. Mír měl být zajištěn odzbrojením, cestou k tomu bylo vytvoření společného orgánu, který by ovládal výrobu uhlí a oceli – dvou základních složek zbrojení, bez kterých nelze vést válku.

Užší spolupráci Evropanů podporovaly zejména Spojené státy americké, protože jim byl tento proces blízký s ohledem na vlastní historii, ale stále více i s ohledem na značné ambice a vliv Sovětského svazu.

V počátcích integračních procesů proti sobě stály dvě představy evropské integrace - koncept federalismu prosazující Evropský spolkový stát a koncepce mezivládní součinnosti a spolupráce, která spočívala v evropské integraci států na mezinárodní úrovni.

Z počátku byly prosazovány radikální myšlenky přimlouvající se za federalizovanou Evropu a postupný ústup národních států. Podle federalistických koncepcí měla vzniknout Evropská ústava, která měla stanovit postavení a úlohu jednotlivých národních států

a vytvořit Evropský spolkový stát, v němž by vedle sebe existovaly instituce jak nadnárodního, tak národního státu. Poválečné představy o vytvoření evropského státu se ukázaly jako nerealistické a ani v jedné části Evropy nezískaly potřebnou politickou podporu.

Druhý model představovala koncepce mezivládní součinnosti a spolupráce spočívající ve spojení evropských států na mezinárodní úrovni. Koncepce vycházela z důsledné rovnováhy mezi členskými státy, míru spolupráce určoval společný zájem jednotlivých států. Proces sjednocování byl v tomto případě chápán jako vývoj rozšiřující jednotlivým státům možnosti jejich jednání.

Ani jeden z těchto přístupů se v minulosti neprosadil v čisté podobě, vždy se jednalo o smíšené integrační alternativy a varianty dalšího vývoje byly přizpůsobovány aktuálním evropským podmínkám. Jako přednostní se nakonec prosadil druhý zmiňovaný model, evropská spolupráce na mezinárodní úrovni, na Evropském kongresu v Haagu v roce 1946, na němž se sešlo 750 účastníků z 26 států, a výsledkem byl vznik Rady Evropy v roce 1949. [8]

1.2.1 Evropský kongres v Haagu

Vize „Spojených států evropských“ byla vyjádřena v Churchillově projevu v Curychu 19. září 1946. V prosinci roku 1947 byl ustanoven mezinárodní přípravný výbor tzv. Hnutí za spojenou Evropu v čele s předsedou Winstonem Churchillem. To vyústilo ve svolání konference pod názvem Evropský kongres, tzv. Haagský kongres, který se uskutečnil 7. května 1948 v Haagu. Kongresu se zúčastnilo 750 delegátů, mezi nimiž byli Konrad Adenauer, Robert Schuman, Paul – Henri Spaak či Alcide de Gasperi.

Nejvýznamnějším výsledkem kongresu bylo přijetí důležitých dokumentů (Politické prohlášení, Ekonomické a sociální prohlášení a Zpráva Evropanům) - ty později sloužily jako podklad pro zřízení Rady Evropy a pro přijetí jejího ústředního dokumentu Charty lidských práv a svobod. Rada Evropy byla založena 5. května 1949 v Londýně.

Francouzská vláda se tímto krokem snažila zapojit Německo do společných západoevropských struktur, podporovat ekonomický a sociální pokrok a dodržovat lidská práva. Evropský kongres byl považován za stěžejní bod k zahájení procesu evropského sjednocení. [4]

1.2.2 Schumanův plán

Za zrod myšlenky evropské integrace je považováno memorandum francouzské vlády z 9. května 1950. Jeho představitelem byl francouzský ministr zahraničí Robert Schuman, autorem byl Jean Monnet, úředník francouzského Vysokého plánovacího úřadu – instituce, která byla zaměřena na podporu obnovy francouzského hospodářství. Základním východiskem plánu bylo zabránit rozšiřování sovětského vlivu s cílem pomoci rozvoji hospodářství členských zemí. Stěžejním bodem bylo vytvoření společného trhu pro uhlí a ocel, v pozadí těchto snah stála myšlenka ekonomického a poté politického sjednocení. [14]

Hlavním důvodem bylo zamezení a skoncování dlouhodobých nepřátelských sporů mezi Francií a Německem. Nejjednodušší cestou k tomu bylo získání kontroly nad německým průmyslem, jehož centrum leželo od počátku v Porúří, proto Francouzi směřovali své snahy právě tam.

Následující vyjádření vystihuje postoj Roberta Schumana k tomuto politickému záměru projektu uhlí a oceli: „...takto ustanovená solidarita ve výrobě zřetelně dokazuje, že jakákoliv válka mezi Francií a Německem se nestane pouze nemyslitelnou, ale materiálně nemožnou. Zřízení této impozantní výrobní jednotky otevřené všem zemím, jež budou chtít se na ní podílet, a v konečném důsledku nutně vedoucí k tomu, že všechny členské země budou disponovat základními faktory průmyslové výroby za stejných podmínek, položí skutečný základ jejich ekonomického sjednocení...spolupodílením se na základní výrobě a založením nového Vysokého úřadu, jehož rozhodnutí budou

závazná pro Francii, Německo i ostatní země, vyústí tento návrh v realizaci prvních konkrétních základů Evropské federace, jež je nezbytná pro zachování míru...“¹

Již od počátku byl tento plán podporován ze strany USA. Důvodem amerického zájmu o první evropské integrační uskupení byla snaha přispět k rozvoji ve strategických odvětvích a dosažení zapojení Německa, aby mohl být využit jeho potenciál ve prospěch zemí sdružených v NATO.

1.2.3 Evropské společenství uhlí a oceli

Postoje jednotlivých evropských zemí ke společnému trhu s uhlím a ocelí byly značně odlišné. První souhlasné vyjádření vzešlo z Německa od kancléře Konrada Adenauera. Německo očekávalo od tohoto sjednocení získání rovnoprávného postavení na mezinárodním poli, ekonomické výhody a účast na vytváření poválečné Evropy. Zájem o členství v připravovaném společenství měla také Francie, Belgie, Lucembursko, Nizozemí a Itálie. Od projektu očekávaly ekonomické výhody a stabilizaci svého postavení v poválečném uspořádání Evropy.

Záporný postoj zaujala Velká Británie – upřednostnila užší spolupráci s USA, což je možné vnímat jako důsledek válečného spojení mezi těmito dvěma zeměmi a odlišných politických a ekonomických podmínek, než měly země kontinentální Evropy. Významnou roli k zaujetí tohoto postoje Velké Británie měl i vztah ke Commonwealthu, což pro ni bylo zárukou dostatečně velkého trhu a zásoby zdrojů surovin. Tento negativní postoj sdílí také severské země - princip nadnárodní integrace je neslučitelný s chápáním státní suverenity a byl ovlivněn i úzkou obchodní spoluprací s Velkou Británií.

Zakládající smlouva o Evropském společenství uhlí a oceli (někdy bývá toto společenství označováno jako Montánní unie) byla podepsána 18. dubna 1951 v Paříži, uzavřena byla na dobu padesáti let, čímž se lišila od ostatních integračních kroků společenství, která již

¹ FIALA, P., PITROVÁ, M. Evropská unie, s. 49

časově omezena nebyla. Jedná se o první organizaci založenou na principu supranacionality. Tato tzv. Pařížská smlouva, oficiálně Smlouva o zřízení Evropského společenství uhlí a oceli (dále jen „Smlouva o ESOU“), vstoupila v platnost 27. července 1952 po téměř rok probíhajícím ratifikačním procesu. Členství přijalo šest států: Francie, Německo, Itálie, Belgie, Nizozemí a Lucembursko. Společný trh uhlí byl otevřen 10. 2. 1953 a oceli 1. 3. 1953. [15]

Omezení počtu členských zemí na pouhých šest snižovalo politický význam vznikajícího společenství a omezovalo možnosti společného trhu, protože do společenství nevstoupila Velká Británie jako jeden z největších producentů uhlí a oceli v Evropě.

Úkolem společenství bylo vytvořit rozsáhlý evropský trh, který by byl konkurenceschopný, dokázal stlačovat ceny a podporovat hledání nových zdrojů a výrobních postupů. Cílem bylo postupně odstranit mezi členskými státy cla a další omezení na trhu s ocelářskými, hutními výrobky a uhlím, následně pak nastolit v uvedeném odvětví volný trh mezi státy „šestky“. Zároveň měly být touto cestou vyřešeny i sekundární problémy - nezaměstnanost, sociální a pracovní otázky, prosperita a ekonomická stabilita. Pro další vývoj se počítalo s prohlubováním hospodářské integrace v Evropě a ustanovením dalších integračních organizací. [30]

Malé země (Belgie, Nizozemí a Lucembursko) se obávaly zastínění jejich potřeb ve prospěch velkých členských států. Výsledkem bylo přijetí dohody spočívající v odevzdání suverenity v oblasti uhlí a oceli do rukou Vysokého úřadu (prvním předsedou se stal iniciátor celé koncepce ESOU Jean Monnet), který jako nadnárodní orgán spravoval spolu s Poradním výborem svěřenou oblast. Kontrolu vykonával poměrně nezávislý nejvyšší orgán společenství Shromáždění, dozor vykonával nezávislý Soudní dvůr. Rozhodovací pravomoc získala Rada, která zohledňovala stanoviska členských států. Sídla ESOU byla rozložena do několika míst. Soudní dvůr s Vysokým úřadem byly umístěny do Lucemburku, oficiálním sídlem celé organizace se stal Štrasburk.

Zhodnocení důsledků vzniku ESOU není snadné, jelikož na počátku šedesátých let zaznamenala celá evropská ekonomika značné ozdravení, jak v členských zemích ESOU,

tak v zemích stojících mimo toto společenství. Došlo ke zvýšení výroby a celkovému zlepšení hospodářských ukazatelů, nicméně členskými státy přineslo toto sjednocení zvýšení produkce uhlí a oceli a významný rozvoj jejich obchodu (obchod dosáhl v roce 1962 objemu 93 mil. tun a stále se zvyšoval, u uhlí se téměř zdesetinásobil). To členskými státy ušetřilo peníze, protože nemusely dovážet uhlí z USA. Následně došlo ke zlepšení sociálních a pracovních podmínek pro zaměstnance v těžebním průmyslu. Založení Montánní unie jednoznačně prospělo politické situaci, protože ke spolupráci byli nyní nuceni bývalí váleční nepřátelé. [3]

1.3 Evropská společenství

Řízení sektorů uhlí a oceli prostřednictvím ESUO se ukázalo v průběhu padesátých let jako úspěšné, avšak ekonomický význam uhlí a oceli začal postupně klesat. Podle Monneta se zdála být nejvíce vhodnou oblastí pro další nadnárodní spolupráci oblast jaderné energetiky. Další významné oblasti pro rozvoj evropského obchodu, které se nedařilo institucionalizovat, byly doprava a zemědělství. Ve všech třech oblastech se začaly projevovat značné názorové rozdíly vzhledem ke specifickým zájmům jednotlivých evropských států. Stejně tak byla neúspěšná i snaha o integraci v oblasti telekomunikací a ochrany zdraví. Evropské státy kromě členů ESUO zůstávaly nadále přesvědčeny o nutnosti intenzivní ochrany národních trhů a snahy o zapojení do integračního procesu odmítaly.

1.3.1 Římské smlouvy

Jelikož se nedařilo zapojit do spolupráce další státy, rozhodly se členské země ESUO jednat jen mezi sebou. Jednání se týkala opět dopravy, zemědělství a nově výzkumu a rozvoje jaderné technologie – právě ta přitahovala největší pozornost. Motivem byla potřeba dohlížet nad touto oblastí, snaha podpořit výzkum, stanovit a rozvíjet bezpečnost a snaha usměrňovat investice.

K jednání pověřili představitelé členských států ESUO dne 20. června 1955 tzv. Spaakův výbor vedený ministerským předsedou Paulem-Henri Spaakem. Výbor, sdružující země ESUO a Velkou Británii, která ale nesdílela názor o výhodnosti nadnárodního sjednocování a účast v tomto výboru pro ni byla spíše formálním taktickým tahem, měl za úkol zformulovat cíle nové organizace. Dosažený konsensus spočívající v sektorovém přístupu uplatněném v oblasti jaderné energetiky a návrhu vytvoření společného trhu byl schválen ve Zprávě Spaakova výboru dne 29. května 1956 Shromážděním ESUO. K vypracování textu zakládajících smluv byl pověřen Spaakův výbor převedený do podoby přípravné konference. Výsledkem bylo podepsání dvou dokumentů tzv. Římských smluv dne 27. března 1957 v Římě a to Smlouvy o zřízení Evropského hospodářského společenství (dále Smlouva o EHS) a Smlouvy o zřízení Evropského společenství pro atomovou energii (dále Smlouva o EURATOM). Smlouvy vstoupily v platnost 1. ledna 1958 a členskými státy byly opět Francie, Německo, Itálie a země Beneluxu. [28]

1.3.2 EURATOM a EHS

Úkolem EURATOMU bylo vytvořit společný trh s jadernými materiály a podporování jejich mírového využití. Dalšími úkoly byla spolupráce ve výzkumu a vývoji, ochrana zdraví a jaderné bezpečnosti, dohled nad jejím dodržováním, spolupráce při nakládání s jaderným palivem, společný jaderný trh a řízení investic a společný postup vůči třetím zemím. [29]

Smlouva zakládající EHS byla časově neomezená. Základem tohoto společenství byl princip solidarity, soutěživosti, protikartelových kroků a harmonizace práva členských států. Cílem bylo sblížovat hospodářskou politiku členských zemí, trvale směřovat k nepřetržitému a vyrovnanému růstu, stabilitě, těsnějším vztahům mezi státy a zvyšovat životní úroveň. Klíčovým úkolem pak bylo vybudovat společný trh s volným pohybem tzv. čtyř svobod – osob, zboží, služeb a kapitálu. Smlouva o EHS toto předpokládala v rozmezí 12 – 15 let. Budování společného trhu si vyžádalo zřízení podpůrných institucí. Vznikla tak například Evropská investiční banka poskytující výhodné půjčky a Evropský sociální fond pro řízení sociální politiky v členských zemích.

1.3.3 Evropské sdružení volného obchodu

Dne 3. 5. 1960 založilo tzv. Stockholmskou úmluvou sedm evropských zemí v čele s Velkou Británií Evropské sdružení volného obchodu (ESVO). Jednalo se o státy, které se z různých důvodů nemohly nebo nechtěly zúčastnit na projektu Evropského hospodářského společenství. Patřilo mezi ně Rakousko, Dánsko, Norsko, Portugalsko, Švédsko, Švýcarsko a Velká Británie. V roce 1961 se k těmto státům připojilo Finsko. Strategii těchto zemí bylo navodit konkurenční prostředí státům Evropského hospodářského společenství. Toto sdružení nebylo spojeno s rozhodovacími institucemi nadstátního charakteru a jeho cílem nebyly ani širší politické cíle. Na základě vnitropolitických změn podala již v roce 1961 Velká Británie poprvé přihlášku do Evropského hospodářského společenství.

1.3.4 Slučovací smlouva o Evropských společenstvích

Smlouvou o fúzi z 8. dubna 1965, která vstoupila v platnost 1. července 1967, se sloučily v provázaný „evropský balík“ s označením „evropská společenství“ tři orgány - Evropské společenství uhlí a oceli, Evropské hospodářské společenství a Evropské společenství pro atomovou energii. Celkově mělo vytvoření a sloučení těchto tří uskupení velice pozitivní vliv na hospodářskou politiku jednotlivých zemí – jak jejich členů, tak zemí mimo toto uskupení. [31]

Dne 1. 7. 1968 dosáhla Evropská společenství celní unie.² Byla harmonizována cla navenek, což vedlo následně k vytvoření společné obchodní politiky vůči zemím mimo Společenství. „Šest zakládajících států ESVO přistoupilo tímto krokem ke zřízení celní unie v rámci EHS, která měla odstranit obchodní překážky a zavést společná vnější cla. Dodatečně byl ve smlouvě o EHS formulován cíl zřídit společný trh s volným pohybem osob, služeb a kapitálu a přistoupit k potřebné koordinaci a harmonizaci politiky v těchto oblastech. Organizačně se EHS orientovalo na Montánní unii (ESVO). Komise EHS obdržela určité exekutivní pravomoci, Rada ministrů měla legislativní funkce, Evropský

² Podrobněji viz. kapitola 2.1 Celní unie

parlament diskutoval o předložených zprávách a pečoval o spojení s národními parlamenty, Soudní dvůr kontroloval soulad mezi ustanoveními smlouvy a její aplikací.“³

1.4 Strukturální krize Společenství

Ještě než nastalo období stagnace a strukturální krize ve Společenství, které je vymezené přibližně léty 1974 – 1985, došlo 1. 1. 1973 k prvnímu rozšíření Evropských společenství na 9 členských zemí. Novými členy se staly Irsko, Dánsko a Velká Británie. [21]

V uvedeném období se evropské země potýkaly se surovinovou a energetickou krizí. Ke konci tohoto období docházelo k významným změnám integračního uskupení v Evropě. Tato více než desetiletá etapa byla poznamenána krizí v hospodářství a mezinárodním měnovém systému. Došlo k výraznému zhoršení a snížení konkurenceschopnosti západoevropského průmyslu – důvodem byl prudký růst cen ropy, zemního plynu a dalších energetických zdrojů, ale i nové konkurenční síly z Japonska a nově industrializované země jihovýchodní Asie. Výsledkem byl nižší ekonomický růst a výrazné navýšení dlouhodobé nezaměstnanosti. Krize se projevila hlavně v průmyslových oborech - v hutním, ocelářském, textilním, ale i automobilovém a strojírenském průmyslu. Docházelo k řadě sociálních konfliktů. Evropské vlády se snažily redukovat tyto vzniklé nerovnováhy zvyšováním výdajů státních rozpočtů. Tím však docházelo ke zvyšování vnitřního zadlužení, vysokému rozpočtovému schodku a růstu veřejné zadluženosti. [2]

Pozitivním krokem v této době byla oblast měnových kurzů. V roce 1978 došlo k podepsání dohody o Evropském měnovém systému, iniciované Spolkovou republikou Německo a Francií, s cílem stabilizace směnných kurzů a tím dále rozvíjet vnitřní obchod mezi státy Evropských společenství. 13. 3. 1979 byla zavedena zúčtovací měnová jednotka ECU⁴, jako košová jednotka, zobrazující v rozdílné váze národních měn v koši ECU i různou ekonomickou sílu členských států Evropských společenství. [21]

³ WEIDENFELD, W., WESSELS, W. Evropská unie od A do Z. Příručka evropské integrace, s. 18 – 19

⁴ ECU – Jedná se o zkratku pro European Currency Unit (Evropská zúčtovací jednotka), která vznikla v roce 1979 při budování Evropského měnového systému (EMS). Byla to tzv. košová měna, v jejímž rámci měly jednotlivé měny členských států jistou hodnotu, danou ekonomickou situací příslušné země z hlediska

„Byla to právě hloubka ekonomické strukturální krize v Evropě, která vytvořila politické klima vhodné pro vypracování nových integračních iniciativ pro ES. Jejich společným jmenovatelem se stalo: využít maximálně předností jednotného vnitřního trhu.“⁵

Dne 1. 1. 1981 došlo k druhému rozšíření Evropských společenství a desátým členským státem se stalo Řecko.

Dne 14. 6. 1985 po protestech řidičů kamionů, zapříčiněných dlouhým čekáním na německo – francouzských hranicích, byla podepsána Francií, Německem a zeměmi Beneluxu ve městě Schengen v Lucemburku, tzv. Schengenská dohoda o vzájemném odstranění kontrol na hranicích. Dohodou byl položen základ ke vzniku Schengenského prostoru. [21]

1.5 Pomoc novým členským zemím

Ke třetímu rozšíření ES došlo 1. 1. 1986 o Španělsko a Portugalsko a Evropská společenství se tak skládala celkem již z 12 států, což svědčilo o neklesající atraktivnosti začlenění se do tohoto integračního uskupení. Došlo k rozšíření trhu, otevřela se nová odbytiště v průmyslovém i zemědělském sektoru. Na druhé straně bylo toto jižní rozšíření spojeno s novými nároky na rozpočet Evropských společenství. Proto byla schválena mnoholetá adaptační období, aby se ekonomiky nových států mohly nárokům trhů ES přizpůsobit a ty zase stihly reagovat na nové zemědělské produkty z těchto zemědělsky zaměřených států (včetně Řecka).

První formální kontakty mezi zeměmi ES a zeměmi střední a východní Evropy byly realizovány k roku 1989, kdy bylo rozhodnuto o založení Evropské banky pro obnovu a rozvoj. Evropská banka pro obnovu a rozvoj měla sloužit jako program pomoci zaměřený

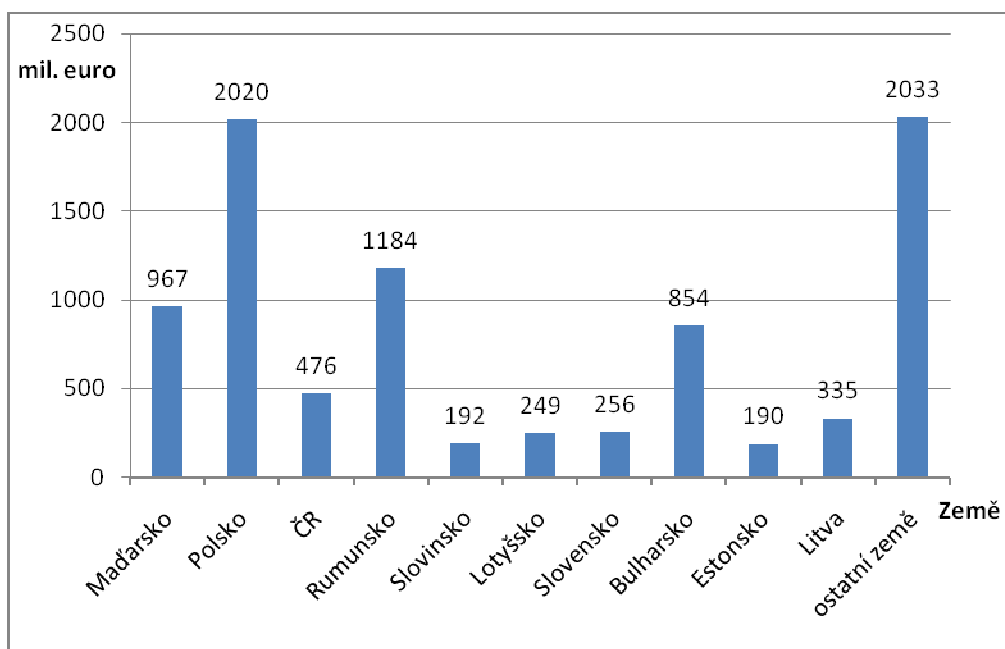
národního důchodu a výměny zboží v EU. ECU se používalo při transakcích mezi centrálními bankami členských zemí EMS. Od 1. ledna 1999 bylo v kursu 1:1 nahrazeno společnou měnou euro

⁵ JAKŠ, J. Quo vadis Evropská unie, s. 18

na financování programů vzdělání, výchovy a rozvoje technologií. Měla pomáhat zemím střední a východní Evropy při budování tržního hospodářství a demokratického prostředí.

O založení jedno z dalších finančních nástrojů bylo rozhodnuto 18. 12. 1989 – byl jím program PHARE: Pomoc při hospodářské obnově Polska a Maďarska (PHARE – Pologne – Hongrie Assistance a la reconstruction des economies), do kterého bylo vloženo 300 mil. ECU. Jedná se o finanční nástroj, který byl původně zaveden jako pomoc právě Polsku a Maďarsku, poté byl však transformován jako základní finanční nástroj přistupování pro všechny asociované země. [5]

Mezi jednotlivá odvětví financování programu PHARE patří např. zemědělství, ochrana spotřebitele, demokratizace, vzdělání, školení a výzkum, životní prostředí a jaderná bezpečnost, humanitární, potravinová a nouzová pomoc, infrastruktura (energetika, doprava a telekomunikace), soukromý sektor, privatizace a restrukturalizace, malé a střední podnikání, veřejné zdravotnictví, sociální rozvoj a zaměstnanost. Realizaci programu provázela řada problémů, které spočívaly hlavně v tom, že někteří příjemci nebyli schopni připravit vhodné podmínky pro projekty a v počátcích také z nejednotnosti, k jakému cíli mají být finanční prostředky využity.

Obr. 1: Vyčleněné prostředky PHARE v letech 1990 – 1999 (mil. euro)

Pozn. Mezi ostatní země je zařazena Albánie, Bosna a Hercegovina a Makedonie.

Zdroj: Vlastní zpracování na základě dat z portálu Evropské komise □ <http://ec.europa.eu/> □

1.6 Revize zakladatelských smluv

Protože další rozvoj integrace byl již nad rámec zakládajících smluv, bylo nutné přistoupit k jejich revizi. První významná revize se týkala Římských smluv – 1. 7. 1987 nabyly účinnosti Jednotný evropský akt, jehož hlavním cílem bylo odstranění zbývajících překážek obchodu tak, aby do konce roku 1992 mohl vzniknout společný trh Evropských společenství ve znamení čtyř svobod – volný pohyb zboží, služeb, osob a kapitálu.⁶

Druhou významnou reformu zakladatelských smluv přinesla Maastrichtská smlouva (Smlouva o EU), která byla podepsána 7. 2. 1992 v Maastrichtu v Holandsku. Státy začaly nově spolupracovat v oblasti společné zahraniční a bezpečnostní politiky a justičních záležitostí. Smlouva přejmenovala Evropské hospodářské společenství na Evropské společenství a dala základ Evropské unii. Nabyly účinnosti 1. 11. 1993 a zavedla tzv. třípilířový systém, který vytvořil novou politickou a hospodářskou strukturu na Evropské společenství, Společnou zahraniční a bezpečnostní politiku a Policejní a justiční spolupráci. [17]

Dle této smlouvy má unie stanoveny cíle, které spadají do jednotlivých pilířů. Mezi cíle prvního pilíře Evropské unie patří podporovat ekonomický a sociální pokrok vytvořením jednotného prostoru bez vnitřních hranic, posilováním ekonomické a sociální soudržnosti a zavedením měnové a hospodářské unie. Prováděním společné zahraniční a bezpečnostní politiky včetně společné obranné politiky je definován druhý pilíř EU a třetí pilíř zabezpečuje cíle v oblasti užší spolupráce justice a vnitřních věcí. Stěžejním bodem EU je kromě výše uvedených také posilovat ochranu práv občanů členských států zavedením občanství Unie, dlouhodobá prosperita a dynamický růst ekonomik EU, růst zaměstnanosti a snižování nezaměstnanosti.⁷

Součástí smlouvy byla rozsáhlá pozměňující ustanovení ke Smlouvě o EHS a k dalším zakládajícím dokumentům. Smlouva pojednávala i o výjimkách pro jednotlivé členské země. „Výjimky, tzv. opt-outs ze závazků Smlouvy o EU, se týkaly Velké Británie,

⁶ Podrobněji viz. kapitola 2.2 Společný trh

⁷ Podrobněji viz. kapitola 3. Charakteristika tří základních pilířů EU

kteřá svůj nesouhlas s novými integračními aktivitami deklarovala již v momentě zahájení a průběhu mezivládní konference, a posléze se vztahovaly také na Dánsko. V případě Dánska se jednalo o dodatečné udělení opt-outs v reakci na neúspěšné referendum. Trvalé výjimky ze smlouvy v britském případě pokrývaly agendu společné měny, u Dánska byly zaměřeny hlavně na společnou měnu a právo neúčastnit se projektů Společné zahraniční a bezpečnostní politiky ve sféře obranné.“⁸

Smlouva o EU výrazně pozměnila cíle a závazky Společenství. Jednalo se především o transformaci Evropského společenství na Evropskou unii. Unie se označila za subjekt mezinárodních vztahů, jehož zájmem je rozvíjet zahraničně politické aktivity. Proto bylo k jejímu přijetí nutné schválení všemi dvanácti členskými státy. Smlouva tak procházela schvalovacím procesem, buď v parlamentu, nebo v referendu. Ratifikace Smlouvy o EU neprobíhala bez problémů. Z důvodů neúspěšných referend, ústavních změn a jiných komplikací musel být předpokládaný termín ze začátku roku 1993, kdy měla smlouva vstoupit v platnost, odsunut až na listopad téhož roku. Komplikované byly procesy ratifikace smlouvy v Dánsku, Francii, Německu a Velké Británii. Smlouva vstoupila v platnost 1. 11. 1993 a od této chvíle začínáme hovořit o Evropské unii.

⁸ FIALA, P., PITROVÁ, M. Evropská unie, s. 129

Tab. 1: Ratifikace Maastrichtské smlouvy (Smlouvy o EU)

Rok vstupu	Oficiální název země	Procedura	Schválení
1951	Belgické království	parlamentní	Schváleno sněmovnou lidových zástupců 17. 7. 1992 a Senátem 5. 11. 1992
1951	Francouzská republika	parlamentní a referendum	Schváleno Senátem 16. 6. 1992 a Národním shromážděním 18. 6. 1992 Revize ústavy 23. 6. 1992 Schváleno referendem 20. 9. 1992 (51 %) Potvrzeno Ústavní radou 23. 9. 1992
1951	Italská republika	parlamentní	Schváleno Senátem 17. 9. 1992 a Poslaneckou sněmovnou 29. 10. 1992
1951	Lucemburské velkovévodství	parlamentní	Schváleno parlamentem 2. 7. 1992
1951	Spolková republika Německo	parlamentní	Schváleno Spolkovým sněmem 2. 12. 1992 a Spolkovou radou 18. 12. 1992 Definitivně potvrzeno rozhodnutím Spolkového ústavního soudu z 12. 10. 1993
1951	Nizozemské království	parlamentní	Druhá komora schválila smlouvu 12. 11. 1992, První komora 15. 12. 1992
1973	Dánské království	parlamentní a dvojitý referendum	Odmítnuto prvním referendem 2. 6. 1992 (50,7 %) Schváleno parlamentem 30. 3. 1993 Schváleno druhým referendem 18. 5. 1993
1973	Irsko	parlamentní a referendum	Schváleno referendem 18. 6. 1992 (68,7 %) Smlouva definitivně ratifikována podpisem prezidenta 11. 11. 1992
1973	Velká Británie	parlamentní	Schváleno Dolní sněmovnou 2. 8. 1992 a Sněmovnou lordů 20. 6. 1993
1981	Řecká republika	parlamentní	Schváleno parlamentem 31. 7. 1992
1986	Portugalská republika	parlamentní	Schváleno parlamentem 10. 12. 1992
1986	Španělské království	parlamentní	Revize ústavy 22. 7. 1992 (Poslanecká sněmovna) a 30. 7. 1992 (Senát) Schváleno Poslaneckou sněmovnou 29. 10. 1992 a Senátem 25. 11. 1992

Zdroj: Vlastní zpracování na základě dat z Euroskopu, 2010

1.7 Další rozšiřování EU

Již před rokem 1993, kdy po složitých ratifikacích vstoupila v platnost Maastrichtská smlouva, bylo přijato v zemích EU politické rozhodnutí pokračovat dále v integraci. Došlo

k upevnění institucí a doplnění linie jednotného vnitřního trhu, jehož završením bylo zavedení jednotné měny. Takto vzniklé společenství, které od schválení Maastrichtské smlouvy rozšířilo svoje cíle a nabylo nového názvu Evropská unie, vyžadovalo přizpůsobení EU stále většímu počtu členů o to víc, že se očekávalo na začátku 21. století rozšíření dalších zemí ze střední a východní Evropy.

1.7.1 Kodaňská kritéria

Na summitu Evropské rady v Kodani ve dnech 21. – 22. 6. 1993 byl předložen materiál s názvem Směrem k užší spolupráci se zeměmi střední a východní Evropy. Hlavním přínosem tohoto setkání byla definice tzv. kodaňských kritérií. Jednalo se o kritéria, která podmiňovala vstup nových členských států do EU. „Kodaňská kritéria vyžadovala, „...aby uchazečská země dosáhla stability institucí zaručujících demokracii, zákonnost, zajištění lidských práv a respektování a ochrany lidských menšin, měla fungující tržní hospodářství a byla schopna odolávat konkurenčním tlakům a tržním silám v rámci Unie, byla schopna převzít závazky vyplývající z členství, včetně plnění cílů politické, hospodářské a měnové unie.“⁹

Následující tabulka zobrazuje země střední a východní Evropy, které měly zájem o členství v Evropské unii. V tabulce je uvedeno datum jejich oficiální žádosti o členství v EU a zároveň datum, kdy byly do EU přijaty.

⁹ FIALA, P., PITROVÁ, M. Evropská unie, s. 154

Tab. 2: Členství zemí střední a východní Evropy v EU – datum podání žádosti a den přijetí do EU

Oficiální název země	Oficiální žádost o členství v EU	Členem EU od
Bulharská republika	14. 12. 1995	1.1.2007
Česká republika	17. 1. 1996	1. 5. 2004
Estonská republika	24. 11. 1995	1. 5. 2004
Maďarská republika	31. 3. 1994	1. 5. 2004
Lotyšská republika	13. 10. 1995	1. 5. 2004
Litvská republika	8. 12. 1995	1. 5. 2004
Polská republika	5. 4. 1994	1. 5. 2004
Rumunsko	22. 6. 1995	1. 1. 2007
Slovenská republika	27. 6. 1995	1. 5. 2004
Republika Slovinsko	10. 6. 1996	1. 5. 2004
Turecká republika	14. 4. 1987	----
Maltská republika	16. 7. 1990	1. 5. 2004
Kyperská republika	3. 7. 1990	1. 5. 2004

Zdroj: Vlastní zpracování na základě dat z portálu Evropské komise, 2010

1.7.2 Čtvrté rozšíření EU

1. 1. 1995 se Evropská unie rozšiřuje na 15 států, novými členy se staly Finsko, Rakousko a Švédsko. Tyto země musely přijmout přímo Smlouvu o EU, která pro ně byla základním právním dokumentem. Spolu s těmito zeměmi mělo zájem o vstup i Norsko – byla to ale jediná země, kde byl v této době výsledek referenda o vstupu do EU negativní. Výhrady Norů se týkaly zejména zemědělství a rybolovu, změny systému sociální ochrany a obav ze ztráty suverenity. Údaje o výsledcích referenda jsou zobrazeny v následující tabulce.

Tab. 3: Čtvrté rozšíření EU

Oficiální název země	Podání žádosti	Zahájení jednání o vstupu (negociace)	Konání referenda	Výsledek referenda v % (pro : proti)	Vstup do EU
Finská republika	18. 3. 1992	1. 2. 1993	16. 10. 1994	56,9 : 43,1	1.1.1995
Norské království	25. 11.1992	5. 4. 1993	28. 11.1994	47,8 : 52,2	-
Republika Rakousko	17. 7. 1989	1. 2. 1993	12. 6. 1994	66,6 : 33, 4	1.1.1995
Švédské království	1. 7. 1991	1. 2. 1993	13. 11. 1994	52,7 : 47,3	1.1.1995

Zdroj: Vlastní zpracování na základě dat z Euroskopu, 2010: □ <http://www.euroskop.cz/267/sekce/referenda-o-pristoupeni-k-eu-v-kandidatskych-zemich/> □

1.7.3 Další revize zakladatelských smluv

Vzhledem k plánovanému rozšíření EU o nové členské země ze zemí střední a východní Evropy, bylo nutné provést další rozsáhlou revizi zakladatelských smluv. Přijatá ustanovení Maastrichtské smlouvy byla sice značným pokrokem oproti stavu předchozímu, ale nebyla vyhovující v plné míře, jelikož rozhodovací procesy v Evropské unii byly značně složité. Dne 2. 10. 1997 došlo k podpisu Amsterodamské smlouvy. Jednalo se o třetí revizi zakladatelských smluv. Amsterodamská smlouva zpřehlednila celý smluvní rámec v podobě přečíslování Smlouvy o ES a převedením písmenného značení Smlouvy o EU do číselné podoby. Byl zachován původní charakter primárního práva tvořeného na principu „smlouvy ve smlouvě“ a byla vypuštěna již neplatná znění. Rovněž bylo zachováno členění agendy na pilíře a ve velké míře došlo k úpravám druhého pilíře, týkajícího se společné bezpečnostní politiky. Smlouva byla podepsána ministry zahraničí patnácti členských států na konferenci v Amsterodamu. Následně probíhalo ratifikační řízení v jednotlivých státech, při němž nenastaly komplikace jako v letech 1992 – 1993 po podpisu Smlouvy o EU a smlouva vstoupila v platnost 1. 5. 1999. [10]

Další novelou zakladatelských smluv, jež pozměňuje Smlouvu o Evropské unii a Římské smlouvy, byla Smlouva z Nice (tzv. Niceská smlouva). Byla podepsána 26. 2. 2001

a připravila institucionální reformu nutnou k zapojení budoucích nových členských zemí do integračního procesu, aby mohl být počet členských zemí rozšířen na 25 členů. [8]

1.7.4 Laekenská skupina a páté rozšíření EU

Významným mezníkem pro kandidátské státy bylo zasedání Evropské rady v Laekanu ve dnech 14. – 15. 12. 2001. Výsledkem bylo omezení skupiny kandidátských zemí a ustanovení tzv. laekenské skupiny, která zahrnuje Českou republiku, Slovensko, Maďarsko, Polsko, Slovinsko, Estonsko, Litvu, Lotyšsko, Maltu a Kypr. Členem této skupiny, u níž se předpokládalo, že uzavře negociace do roku 2002, se nestalo Bulharsko a Rumunsko. Jejich připravenost byla hodnocena jako nedostatečná. Do skupiny se nedostalo ani Turecko, se kterým bylo 8. 3. 2001 uzavřeno zvláštní přístupové partnerství.

Z níže uvedené tabulky je zřejmé, že vedle nepřipravenosti výše uvedených tří zemí v neekonomických kritériích tyto země rovněž zaostávaly v základních ekonomických parametrech – v úrovni HDP a především stabilitě národní měny – míry inflace, a to oproti ostatním kandidátským zemím.

Tab. 4: Makroekonomické ukazatele kandidátských zemí v roce 2000

Země	Počet obyv. (v mil.)	HDP na 1 obyv. jako % průměru EU 27 dle PPS v roce 2000	Růst HDP v roce 2000 (%)	Inflace - roční průměr 20001(%)
Bulharsko	8,3	27,8	5,4	10,3
Česká republika	10,3	68,5	3,6	3,9
Estonsko	1,4	45,0	10,0	3,9
Maďarsko	10,1	55,3	4,9	10,0
Lotyšsko	2,4	36,7	6,9	2,6
Litva	3,7	39,3	3,3	1,1
Polsko	38,7	48,3	4,3	10,1
Rumunsko	22,5	26,1	2,4	45,7
Slovensko	5,4	50,1	1,4	12,2
Slovinsko	2,0	79,8	4,4	8,9
Kypr	0,7	88,8	5,0	4,9
Malta	0,4	83,6	4,1	3,0
Turecko	64,3	41,9	6,8	53,2

PPS = parita kupní síly

Laekenská skup.

Zdroj: Vlastní zpracování na základě dat z Eurostatu, 2010

Přístupová jednání s deseti kandidátskými zeměmi střední a východní Evropy byla uzavřena 12. – 13. 12. 2002. K historicky největšímu rozšíření EU, již pátému, o 10 zemí na 25 států, došlo 1. 5. 2004. Novými členy se staly Česká republika, Estonsko, Kypr, Litva, Lotyšsko, Malta, Maďarsko, Polsko, Slovensko a Slovinsko. Tímto rozšířením se občany EU stalo 100 milionů osob. Na území EU tak v roce 2004 žilo přes 450 milionů obyvatel a byl vyroben hrubý domácí produkt srovnatelný s produktem Spojených států amerických. [8]

Na druhou stranu vedlo toto rozšíření k zesílení rozdílu mezi nejchudšími a nejbohatšími státy EU, k prohloubení tohoto rozdílu došlo ještě v další etapě rozšíření o Rumunsko a Bulharsko v roce 2007.

1.7.5 Završení východního rozšíření, přijetí Lisabonské smlouvy (2005 - 2010)

Po velkém rozšíření v roce 2004 došlo k 1. 1. 2007 k završení fáze rozšíření o země střední a východní Evropy, kdy se k uvedenému datu stávající skupina 25 zemí rozrostla o dvě nové členské země Bulharsko a Rumunsko a k dnešnímu dni tak Evropská unie čítá celkem 27 zemí.

Tab. 5: Rozšiřování ES/EU

Rozšíření	Přistoupení	Celkem zemí v ES/EU	Členské státy
Zakládající státy	1951	6	Belgie, Francie, Itálie, Lucembursko, Německo, Nizozemsko
I.	1.1.1973	9	Dánsko, Irsko, Velká Británie
II.	1.1.1981	10	Řecko
III.	1.1.1986	12	Portugalsko, Španělsko,
IV.	1.1.1995	15	Finsko, Rakousko, Švédsko
V.	1.5.2004	25	Česká republika, Estonsko, Kypr, Litva, Lotyšsko, Malta, Maďarsko, Polsko, Slovensko, Slovinsko
VI.	1.1.2007	27	Bulharsko, Rumunsko

Zdroj: Vlastní zpracování

V souvislosti s rozšířením původní evropské patnáctky o 12 nových zemí s odlišnou ekonomickou úrovní, ale i politickou kulturou si jednotliví představitelé členských států, ale i bruselští úředníci čím dál více uvědomovali neudržitelnost stávajícího institucionálního uspořádání a to zejména v otázce procedury přijímání jednotlivých právních norem, ale i společných stanovisek či postupů.

Východiskem pro institucionální reformu bylo vytvoření nového dokumentu nazvaného Ústava pro Evropskou unii, která neprošla ratifikačním procesem v jednotlivých státech, jelikož byla odmítnuta v referendu občany ve Francii a v Nizozemí. Následně došlo k vytvoření nového dokumentu, který byl nazván Lisabonská smlouva. Jedná se o mezinárodní smlouvu, jejímž cílem je reformovat instituce Evropské unie a její fungování. Smlouva byla podepsána 13. 12. 2007 a po ratifikaci všemi 27 členskými státy vstoupila v platnost 1. 12. 2009. Smlouva mění stávající zakládající smlouvy EU (tj. Smlouvu o EU a Smlouvu o založení ES), bez toho, že by je nahrazovala. Poskytuje Evropské unii odpovídající právní rámec a nástroje pro řešení budoucích výzev v podobě dalších integračních procesů a posiluje demokratický prvek uvnitř uskupení čítajícího 27 členských států. [5]

V současné době probíhají přístupová jednání s Tureckem, Chorvatskem a Makedonií. Chorvatsko by se mělo stát členem Unie zhruba do roku 2015, Makedonie a Turecko něco déle.

O členství v EU mají zájem i další balkánské země - byla podepsána asociační dohoda s Albánií, vyjednávání o uzavření této dohody probíhají s Bosnou a Hercegovinou, Černou Horou a Srbskem. Tyto země žádají Evropskou unii, aby urychlila jejich hospodářskou obnovu, zlepšila jejich vzájemné vztahy, které byly v historii poznamenány etnickými a válečnými konflikty a pomohla tak stabilizovat jejich demokratické orgány.

Tab. 6: Přehled smluv formujících ES/EU

Podpis	1948	1951	1957	1965	1986	1992	1997	2001	2007
Platnost	1948	1952	1958	1967	1987	1993	1999	2003	2009
Smlouvy	Bruselská	Pařížská	Římské	Slučovací	JEA	Maastrichtská	Amsterodamská	Niceská	Lisabonská

Zdroj: Vlastní zpracování

2. FORMY A ČLENĚNÍ EVROPSKÉ EKONOMICKÉ INTEGRACE

Ekonomická integrace je proces, při kterém dochází k vytvoření nového integračního seskupení z původních zakladatelských subjektů. Ty propojují své odlišné ekonomiky a odstraňují bariéry obchodu. Dochází tak k posilování vzájemného obchodu a zvyšování životní úrovně obyvatel těchto zemí. Podle míry přenesených pravomocí zakladatelských subjektů na úroveň nově vzniklého integračního seskupení rozlišujeme různé formy integračních seskupení, tj. různé stupně ekonomické integrace. Ekonomická integrace prochází postupně následujícími integračními stupni:

1. Zóna volného obchodu – jedná se o nejnižší stupeň integrace, členské státy ve vzájemném obchodě odstraní cla, kvóty a tarify, ale zachovají si vlastní obchodní politiku ve vztahu k nečlenským zemím. Cílem je odstranění překážek pro volný pohyb zboží.
2. Celní unie – jedná se již o vyšší stupeň ekonomické integrace. Členské státy mají mezi sebou zrušena cla plus uplatňují společnou obchodní politiku vůči třetím zemím, tzv. společný celní sazebník.
3. Společný trh – znamená již vysoký stupeň integrace. Státy rozšířily volný pohyb zboží o volný pohyb dalších hospodářských faktorů – osob, služeb a kapitálu. Mezi zeměmi nadále zůstávají státní hranice a trh je zpravidla chráněn společnými pravidly hospodářské soutěže.
4. Měnová unie - zahrnuje všechny výše uvedené znaky, trh je doplněn o společnou měnu, zahrnující jednotný měnový systém a centrální banku.
5. Hospodářská unie - členské státy jsou plně integrovány v nadnárodních orgánech odpovědných za vytváření společné hospodářské politiky včetně jednotného daňového systému. [8]

Již v roce 1955, v průběhu tzv. Messinských jednání, která vedla k podpisu smlouvy o EHS, se potvrdilo, že členské země ESUO směřují ke společnému trhu. Za výchozí stupeň ekonomické integrace nebyla považována zóna volného obchodu, ale celní unie.

2.1 Celní unie

Evropské společenství je založeno na celní unii, která zahrnuje veškerý obchod se zbožím a službami, zákaz cel a přijetí společného celního sazebníku vůči třetím zemím. Základním krokem k vybudování společného trhu bylo vytvoření celní unie podle článku 9 Smlouvy o EHS, její detailní harmonogram byl stanoven v článku 14. Harmonogram předpokládal snižování cel ve třech etapách – v první etapě mělo dojít ke snížení cel během jednoho roku od vstupu smlouvy v platnost, druhá etapa počítala se snížením během dalších osmnácti měsíců a k poslednímu snížení mělo dojít na konci čtvrtého roku. Smlouva uváděla, že celní unie bude dobudována nejpozději do 31. prosince 1968 (dle článku 14 Smlouvy o EHS). Vytvoření celní unie se však podařilo dokončit s předstihem a to již s účinností k 1. červenci 1967, což je o jeden a půl roku dříve. [28]

Výhodou celní unie je růst objemu obchodu, dochází ke zvýšení spotřeby vlivem nižších cen, změně objemu výroby, dochází k přesunu obchodu – místo dovozu z nečlenských zemí se dováží z celní unie, lze dosáhnout vyšší produktivity práce a lepší alokace zdrojů, v jednotlivých zemích může dojít k větší specializaci uvnitř jednotlivých odvětví, čímž dochází postupně ke snižování cen v jednotlivých odvětvích. Pokud je celní unie dostatečně významným celkem ve světové ekonomice, může pozitivně ovlivňovat i světové ceny, protože státy stojící mimo unii se budou snažit snižovat své náklady a tím cenu, aby byly v prostředí celním bariér konkurenceschopné. Celkově závisí dopad celní unie na řadě faktorů, kterými jsou především velikost a ekonomická síla takového uskupení, surovinová soběstačnost a dostatek výrobních zdrojů.

2.2 Společný trh

Společný trh budovaný v rámci EHS je vnitřním jednotným trhem Společenství a tedy prostorem, kde jsou uplatňovány tzv. čtyři svobody – volný pohyb osob, zboží, služeb a kapitálu. Cíl vytvořit společný trh je ve Smlouvě o EHS upraven v článku 2, základním nástrojem byla společná obchodní politika.

Článek 3 Smlouvy o EHS shrnuje opatření potřebná k vytvoření společného trhu: „a) odstranění celních poplatků a kvantitativních omezení při dovozu a vývozu zboží mezi členskými státy, jakož i všech ostatních opatření s rovnocenným účinkem; b) vytvoření společného celního sazebníku a společné obchodní politiky vůči třetím státům; c) odstranění překážek volného pohybu osob, služeb a kapitálu mezi členskými státy; d) zavedení společné zemědělské politiky; e) zavedení společné dopravní politiky; f) vytvoření systému zajišťujícího, aby na vnitřním trhu nebyla narušována hospodářská soutěž...; h) sblížení vnitrostátních právních předpisů v míře nezbytné pro fungování společného trhu...“¹⁰

Harmonogram vytváření společného trhu byl ustanoven v článku 8 Smlouvy o EHS, který stanovil přechodné období 12 let. Základem měly být tři etapy, každá z nich měla trvat čtyři roky. Přechod k další etapě podmiňovalo splnění určitých závazků a musel být stvrzen jednomyslným odsouhlasením Rady na základě zprávy Komise v první a ve druhé etapě, ve třetí etapě postačovala k hlasování v Radě dostatečná kvalifikovaná většina. Článek 30 Smlouvy o EHS zakazuje množstevní omezení dovozu a veškerá omezení týkající se opatření s rovnocenným účinkem mezi členskými státy. V článku 33 byl detailně stanoven harmonogram zavádění kvantitativních restrikcí a cel.

Jedním z hlavních důvodů pro vytvoření společného trhu bylo zvýšení konkurenceschopnosti Evropského společenství vůči čím dál rostoucí konkurenci zejména asijských zemí a USA. Vlivem odstraňování překážek došlo ke zvýšení mobility pracovní síly, lepšímu využití disponibilních zdrojů a tím zvýšení konkurenceschopnosti. Mobilita výrobních faktorů byla omezována ochotou stěhovat se do cizí země, jazykovou bariérou, různými systémy školství, řešením bytové otázky nebo různou měnou.

2.2.1 Překážky v budování společného trhu

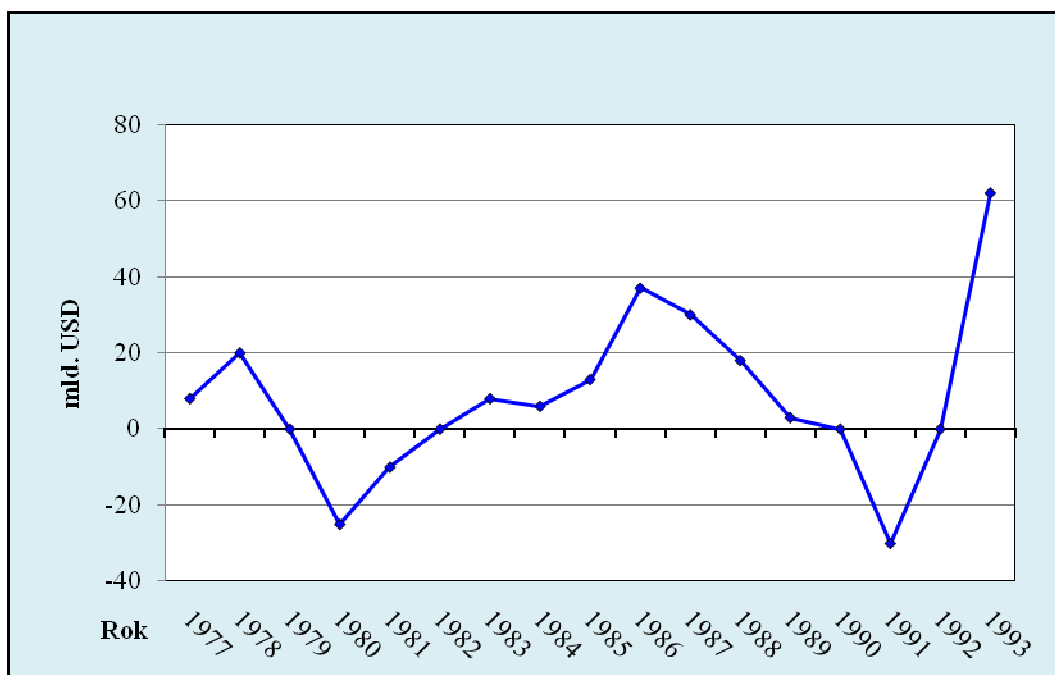
Program společného trhu byl často vystaven tlaku států, jež se snažily prosazovat ochranářské zájmy a usilovaly o zachování dosavadního protekcionismu. Smlouva o EHS

¹⁰ Smlouva o založení Evropského hospodářského společenství z roku 1957 - článek 3 [online]

tuto ochranářskou politiku sice na jedné straně zakazovala, současně ji však za určitých podmínek povolovala. Právě nárůst netarifních omezení se tak stal hlavní překážkou pro splnění programu vytváření společného trhu, k němuž se členské státy uchýlily jako ke způsobu, jak chránit své národní trhy před vstupem zahraničních výrobců. Mezi nejběžnější netarifní omezení, které využívaly státy jako ochranu před konkurencí způsobenou volným pohybem výrobků, patří vytváření různých technických norem a standardů u průmyslového zboží stanovením speciálních hygienických, technických či zdravotních norem.

K posilování zájmu o ochranu národních ekonomik pomocí těchto netarifních omezení přispívala zhoršená komunikace mezi Radou a Komisí a také mezi členskými státy. Úroveň spolupráce na počátku sedmdesátých let výrazně stagnovala, což bylo zapříčiněno ekonomickými problémy Společenství v podobě měnové nestability, ropných krizí v letech 1973 a 1979 a postupným nárůstem nezaměstnanosti. „Z hlediska ekonomických stupňů integrace se Společenství nacházelo nad úrovní celní unie, ale díky celé řadě omezení ze strany členských států nebylo stále schopné dosáhnout vytvoření společného trhu, a to ani řadu let po datu jeho původně plánovaného dokončení (1970). Tato celková stagnace EHS se projevovala postupným poklesem ekonomických ukazatelů včetně objemu zahraničních investic, rostoucí konkurencí v rámci světového obchodu, kterému dominoval výrazný nárůst japonského a amerického ekonomického potenciálu, a hlubokým propadem v obchodní bilanci. Pokles obchodní výměny, znázorněný v grafu níže, vedl mj. k tomu, že období 1973 – 1984 je označováno jako tzv. euroskleróza.“¹¹

¹¹ FIALA, P., PITROVÁ, M. Evropská unie, s. 381

Obr. 2: Vývoj obchodní bilance ES ve vztahu ke třetím zemím v letech 1977 – 1993

Zdroj: Vlastní zpracování na základě dat z knihy FIALA, P., PITROVÁ, M. *Evropská unie*.

2.2.2 Dokončování společného trhu

V osmdesátých letech se hlavním úkolem Evropského společenství stalo znovu dokončení společného trhu a snaha dosáhnout konkurenceschopnosti v mezinárodním obchodě. Hlavní roli v této době sehrála Bílá kniha o vnitřním trhu s názvem „Dokončení vnitřního trhu“, jejímž stěžejním autorem byl britský komisař pro obchod lord Arthur Cockfield. Kniha byla přijata Komisí v roce 1985 a shrnovala přetrvávající překážky pohybu osob, služeb, zboží a kapitálu. Bylo v ní vyjmenováno celkem 279 přetrvávajících překážek, které byly rozděleny do tří skupin - na fyzické (například kontroly na hranicích bránící volnému pohybu osob), technické (různé normy pro výrobu stejných produktů, které znesnadňovaly pohyb zboží) a daňové (odlišné daňové sazby v jednotlivých státech Společenství). Bílá kniha počítala s tím, že k odstranění překážek bude potřeba přijmout kolem 300 nových právních aktů. Projekt společného trhu měl být definitivně završen do konce roku 1992. [21]

Otázku dokončení společného trhu, ale i celkovou reformu Společenství, projednával summit Evropské rady, který se sešel 28. – 29. června 1985 v Miláně. Zde byla svolána mezivládní konference, která byla ukončena prvním všeobecným prozkoumáním primárního práva, tedy přijetím Jednotného evropského aktu (dále jen JEA). Zásadní částí tohoto dokumentu bylo obnovení dynamiky projektu společného trhu a došlo k následujícím hlavním změnám: do smluv byl zahrnut projekt vnitřního trhu včetně harmonogramu odstraňování zbylých překážek do konce roku 1992, v zakladatelských smlouvách byla poprvé zmíněna hospodářská a měnová unie a byla schválena změna mechanismu hlasování Rady ministrů v otázkách vnitřního trhu z jednomyslného rozhodování na kvalifikovanou většinu a byly rozšířeny pravomoci Evropského parlamentu.

Likvidace překážek dobudování vnitřního trhu podpořila Evropská komise, která vydala tzv. Cecchiniho zprávu o nákladech nedokončení projektu. Tato studie byla zveřejněna 29. března 1988 pod názvem „Evropa 1992 - komplexní výzva“. Dokument pod vedením Paola Cecchiniho se pokusil vyčíslit náklady roztržitého společného trhu ve Společenství a došel k závěru, že v případě dokončení vnitřního trhu stoupnou příjmy ekonomik Společenství až o 200 miliard ECU (zhruba 5 % celkového HDP Společenství), v důsledku větší konkurence dojde ke snížení cen, bude vytvořeno 1,8 milionů nových pracovních míst a míra růstu hospodářství může být až na 7 %. [5]

Celkově se projekt dokončování vnitřního trhu projevil pozitivně a to jak z hlediska ekonomického, tak z pohledu života občanů. Dokončováním jednotného trhu skončilo období „eurosklerózy“ a začalo se hovořit o „eurooptimismu“.

Proces budování společného trhu není do dnešní doby zcela dokončen. Stále existuje řada bariér mezi členskými státy i v jednotlivých odvětvích, což je zapříčiněno například výrazným rozšířením EU v posledních letech o nové členské státy, kdy si původní země vyměnily řadu omezení chránících jejich občany. Jedná se především o ochranu pracovních trhů bránící občanům nových zemí EU pracovat v ekonomicky silnějších zemích, především v Německu a Rakousku. Tyto země naplno otevrou svůj pracovní trh pro občany z nových členských zemí až od 1. 1. 2011.

2.3 Hospodářská a měnová unie

Vyšší formou ekonomické integrace je vytvoření hospodářské a měnové unie, jejíž počátky jsou spojeny s podepsáním Maastrichtské smlouvy v roce 1993. V této smlouvě jsou zakotvena konvergenční kritéria, obecně známá jako Maastrichtská kritéria. [23] Jsou jimi: a) dosažení cenové stability – míra inflace nesmí být vyšší než o 1,5 % oproti průměru tří cenově nejstabilnějších zemí, b) dosažení stabilní úrokové míry, která nesmí přesáhnout o více než 2 % průměr tří cenově nejstabilnějších zemí, c) stabilní měnový kurs - měnový kurs se musí pohybovat v povoleném flukтуаčním pásmu po dobu 2 let, d) zodpovědná fiskální politika – rozpočtový deficit nesmí překročit 3 % HDP, e) veřejný dluh nesmí být vyšší než 60 % HDP. ¹²

Měnová unie začala fungovat 1. 1. 1999, kdy do ní vstoupilo 11 členských zemí EU. Ze staré evropské „patnáctky“ se nestalo členem EMU Švédsko, Řecko, Velká Británie a Dánsko. U Řecka a Švédska se jednalo o nesplnění Maastrichtských kritérií, Dánsko a Velká Británie se rozhodly do EMU nevstoupit dobrovolně. V letech 1999 – 2001 fungovalo euro pouze v bezhotovostním styku, od 1. 1. 2002 se začalo používat euro i v hotovostním styku. Od 1. 1. 2001 se stalo dalším členem EMU i Řecko. V současné době je členem EMU z nových členských zemí Slovinsko, Slovensko, Kypr a Malta. Rovněž na základě mezinárodních dohod se euro jako platební jednotka používá např. v Černé Hoře, Kosovu, Andoře, Monaku a Vatikánu. [24]

¹² Podrobněji viz. kapitola 5.3.6 Výše vládního dluhu

3. CHARAKTERISTIKA TŘÍ ZÁKLADNÍCH PILÍŘŮ EU

Maastrichtská smlouva, která založila Evropskou unii z předcházejícího Evropského společenství, rozdělila nově evropskou politiku do tří hlavních oblastí – jednotlivých politik EU, které byly pojmenovány „pilíře“. Evropská unie bývá někdy přirovnávána k antickému chrámu – tři pilíře představují jednotlivé politiky EU, které jsou zastřešeny svorníkem – institucemi Evropské unie.

První pilíř – Evropská společenství – je upraven systémem nadstátního práva, které upravuje základní strukturu a chod unie. Druhý a třetí pilíř je upraven právem unijním, což je mezinárodní právo vzniklé na základě mezivládní spolupráce v těchto pilířích. Druhý pilíř – Společná zahraniční a bezpečnostní politika (SZBP) - se týká politiky zahraniční, bezpečnostní a obranných (vojenských) záležitostí. Třetí pilíř – Spolupráce v oblasti vnitřní bezpečnosti a justice – se týká zbývajících záležitostí.

3.1 První pilíř Evropské unie – Evropská společenství

Evropské společenství je nejstarší a nejsilnější pilíř EU. Jeho počátky jsou spojeny se vznikem tří základních společenství - Evropského společenství uhlí a oceli, Evropského hospodářského společenství a Evropského společenství pro atomovou energii.¹³ Jedná se o rozhodující a nejvýznamnější část Evropské unie. „Evropská společenství jsou subjektem mezinárodního práva a ve stanovených oblastech mohou uzavírat mezinárodní smlouvy, které zavazují členské státy. V rámci Evropských společenství fungují instituce nadstátního charakteru a platí v nich právo Evropských společenství, nazývané též komunitárním právem, které je nadřazené právu jednotlivých členských států.“¹⁴

¹³ Podrobněji viz. kapitola 1.2.3 Evropské společenství uhlí a oceli a kapitola 1.3 Evropská společenství

¹⁴ HAD, M., PIKNA, B., Druhý a třetí pilíř Evropské unie, s. 9

„Cílem Evropského společenství je podle článku 2 Smlouvy o ES podpora harmonického, vyváženého a trvale udržitelného rozvoje hospodářského života, vysoké úrovně zaměstnanosti a sociální ochrany, rovného zacházení s muži a ženami, trvale udržitelného a neinflačního růstu, vysokého stupně konkurenceschopnosti a konvergence ekonomické výkonnosti, vysoké úrovně ochrany a zlepšování kvality životního prostředí, zvyšování životní úrovně a kvality života, hospodářské a sociální soudržnosti a solidarity mezi členskými státy.“¹⁵

Hlavním nástrojem k dosažení těchto cílů je vytvoření jednotného vnitřního trhu se čtyřmi základními svobodami – volným pohybem osob, zboží, služeb a kapitálu. S vnitřním trhem je úzce spjato vytváření hospodářské a měnové unie, s čímž souvisí zavedení společné měny euro.¹⁶ Jakmile vstoupila v platnost Amsterodamská smlouva, přesunuly se ze třetího do prvního pilíře oblasti azylové a přistěhovalecké politiky a spolupráce v oblasti celnictví a soudnictví. Vzhledem k tomu, že sem byly začleněny i tzv. Schengenské dohody o úplném odstranění kontrol na vnitřních hranicích členských států, získala tak Evropská společenství daleko větší možnosti a pravomoci ve volném pohybu osob.

Tento pilíř má tzv. supranacionální čili nadnárodní charakter. Jedná se o to, že členské státy delegují na instituce EU část své národní pravomoci, z nichž nejdůležitější jsou Parlament, Rada ministrů, Komise a Soudní dvůr. Většina rozhodnutí je přijímána kvalifikovanou většinou – tzn., že některá rozhodnutí jsou schválena i tehdy, pokud stojí nějaké členské státy proti. V zásadních otázkách je však zapotřebí jednomyslného schválení. Nejdůležitější institucí EU je Rada, složená z ministrů odpovídajících resortů v jednotlivých vládách členských zemí. Ta má možnost o těchto pravomocích hlasovat a v nejkrajnějších případech je vetovat.

3.1.1 Společné politiky

¹⁵ Zdroj[6]: Dostupný z WWW: <http://www.finance.cz/evropska-unie/informace/pilire/pilir-1/>

¹⁶ Podrobněji viz. kapitola 2.3 Hospodářská a měnová unie

V prvním pilíři lze dále rozlišit 2 oblasti politik – společné politiky a koordinované politiky. V rámci společných politik se členské státy vzdaly své suverenity a předaly své pravomoci orgánům EU, neznamená to však, že by se jim pasivně podřizovaly. Patří sem hlavně politiky, které jsou nezbytné pro fungování vnitřního trhu nebo měnové unie – společná zemědělská politika, společná obchodní politika, společná dopravní politika a společná měnová politika.

Druhou oblastí politik jsou politiky koordinované – v těchto oblastech se orgány unie dělí o pravomoci s členskými zeměmi. Státy obvykle tyto politiky provádějí a unijní orgány pracují na jejich harmonizaci a koordinaci. Do této skupiny patří zejména koordinace hospodářské politiky, hospodářská a sociální soudržnost, ochrana životního prostředí, průmyslová politika, ochrana spotřebitele, politika sociální, politiky v oblasti kultury, zdravotnictví, rozvojová politika, výzkum a vývoj aj. Tyto aktivity jsou stejně jako aktivity společné financovány z rozpočtu EU. [10]

3.2 Druhý pilíř Evropské unie – Společná zahraniční a bezpečnostní politika

Druhý pilíř zahrnuje všechny oblasti zahraniční a bezpečnostní spolupráce a je vybudován na principu mezivládní spolupráce. Má odlišný charakter než pilíř první – „...zde se nevytvářejí nadstátní instituce se zvláštními pravomocemi, ale instituce tradiční, které rozhodují na základě jednomyslnosti. Instituce unie jsou do činnosti druhého a třetího pilíře zapojeny, nejsou však tvůrci zvláštní legislativy zavazující členské státy.“¹⁷

Společná zahraniční a bezpečnostní politika (SZBP) byla formálně založena od vstupu Maastrichtské smlouvy v platnost (1993), ale již dříve jí předcházela Evropská politická spolupráce. Cílem SZBP je zabezpečovat a dodržovat společné hodnoty, základní zájmy a nezávislost Evropské unie, posilovat její bezpečnost, zachovávat mír a mezinárodní bezpečnost, podporovat mezinárodní spolupráci, rozvíjet a upevňovat demokracii včetně

¹⁷ HAD, M., PIKNA, B., Druhý a třetí pilíř Evropské unie, s. 9

respektování základních lidských práv a svobod. Cílem EU je, aby se společná zahraniční a bezpečnostní politika shodovala s NATO. [1]

Mezi priority Evropské unie v oblasti společné zahraniční a bezpečnostní politiky patří vztahy EU se sousedy, kde je pozornost věnována hlavně balkánským a středomořským zemím a Rusku, s mezinárodními organizacemi – OSN, Mezinárodním měnovým fondem, Světovou bankou, Světovou obchodní organizací a NATO a vztahy s vlivnými účastníky na světové scéně – USA, Čínou, Japonskem a Indií.

Vzhledem k tomu, že se jedná o velmi citlivou oblast, je SZBP jednou z těch oblastí, ve kterých si rozhodující pravomoci ponechaly členské státy. Nejdůležitější rozhodnutí jsou přijímána jednomyslně na zasedáních Evropské rady ministry zahraničí členských zemí.

3.3 Třetí pilíř Evropské unie – Policejní a justiční spolupráce

Třetí pilíř zahrnuje spolupráci v oblasti justice a vnitřních věcí. Obdobně jako druhý pilíř je vybudován na zásadách mezivládní spolupráce a jeho nejdůležitějším orgánem je Rada ministrů. Hlavním cílem tohoto pilíře je poskytovat občanům Evropské unie vysokou ochranu v oblasti svobody, práva a bezpečnosti tím, že členské státy zaujmají společný postup v oblasti soudní a policejní spolupráce v trestních věcech a tím, že bojují proti rasismu a xenofobii. Cíle má být dosaženo předcházením a potíráním organizovaného i neorganizovaného zločinu - zejména terorismu, obchodu s lidmi, trestných činů proti dětem, obchodu s drogami a se zbraněmi, korupce a podvodu. K tomu, aby mohly být tyto cíle naplněny, je nutná spolupráce policejních, celních, soudních a jiných příslušných orgánů v členských zemích, a to buď přímo nebo prostřednictvím Evropského policejního úřadu EUROPOLU. [1]

Zejména po teroristických útocích z 11. září 2001 na New York a Washington si členské země uvědomily mnohem větší důležitost ochrany své vnitřní bezpečnosti společnými silami a zesílila i mezinárodní spolupráce s USA.

Evropská unie

I. Evropská společenství

Společné politiky:

Společná zemědělská politika
Společná obchodní politika
Společná dopravní politika
Společná měnová politika

Koordinované politiky:

Hospodářská a měnová unie
Vnitřní trh
Politika hospodářské soutěže
Schengenská dohoda
Regionální a strukturální politika
Sociální politika
Politika ochrany spotřebitele
Ekologická politika
Vzdělání a kultura
Azylová a přistěhovalecká politika
Výzkum a vývoj
Jaderná energetika

II. Společná zahraniční a bezpečnostní politika

Zahraníční politika:

Spolupráce v zahraniční politice

Demokracie

Udržování míru

Lidská práva a základní svobody

Rozvojová pomoc

Bezpečnostní politika:

Posilování bezpečnosti EU

Odzbrojování

III. Policejní a justiční spolupráce

Boj proti obchodu s lidmi

Boj proti rasismu a xenofobii

Boj proti terorismu

Pašování drog a obchod se zbraněmi

Boj proti organizovanému zločinu

Zločiny proti dětem

Boj proti korupci

Obr. 3: Tři pilíře Evropské unie – chrámová struktura

Zdroj: Vlastní zpracování

4. SOUČASNÁ INSTITUCIONÁLNÍ STRUKTURA EU

Evropská unie prošla mnohaletým vývojem, během kterého se neustále rozrůstala o další členské státy, měnily se její cíle, politiky vedoucí k jejich dosažení a tím pádem i institucionální struktura, která musela nutně reagovat na počet jejích narůstajících členů. K tomu, aby mohly být realizovány a zabezpečeny jednotlivé cíle EU, funguje Evropská unie na principu supranacionality, kdy na její instituce delegují státy část svých pravomocí. Evropská unie zasahuje pouze tam, kde akce přinese uspokojivější výsledek, než by tomu bylo na úrovni členského státu nebo regionu (princip subsidiarity).

Institucionální struktura EU je složená z orgánů hlavních, které se bezprostředně podílejí na chodu Unie, kontrolních a soudních orgánů, orgánů se specifickými úkoly a specializovanými agenturami. Vzhledem k omezenému rozsahu diplomové práce, se diplomantka zaměří ve své práci pouze na stručnou charakteristiku nejdůležitějších z nich. Specializované agentury jsou dále členěny dle jednotlivých pilířů, patří sem např. Evropský policejní úřad EUROPOL, Evropská agentura pro bezpečnost a ochranu zdraví při práci, Evropská agentura pro léčivé přípravky, Evropská agentura pro leteckou dopravu atd. V níže uvedené tabulce je zobrazen přehled jednotlivých orgánů dle výše uvedeného členění včetně jejich sídla.

Tab. 7: Přehled orgánů EU a jejich sídel

Hlavní orgány	Soudní a kontrolní orgány	Orgány se specifickými úkoly
Evropská rada (Brusel)	Evropský soudní dvůr (Lucemburk)	Hospodářský a sociální výbor (Brusel)
Evropská komise (Brusel)	Evropský účetní dvůr (Lucemburk)	Výbor regionů (Brusel)
Rada EU (Brusel, Lucemburk)		Evropská centrální banka (Frankfurt nad Mohanem)
Evropský parlament (Štrasburk, Brusel, Lucemburk)		Evropská investiční banka (Lucemburk)
		Evropský ombudsman (Štrasburk)

Zdroj: Vlastní zpracování

Pravomoci a úkoly institucí, jejich pravidla a postupy, kterými se musí řídit, jsou upraveny v základních smlouvách Unie. Existence institucí je přímo zakotvena ve smlouvách o ESOU, EHS a EURATOM.

„V institucionální struktuře Evropské unie hraje hlavní roli trojúhelník Evropská komise - Rada EU - Evropský parlament, který doplňuje Evropský soudní dvůr. V rozdělení zodpovědností ve věci unijního práva platí, že Komise navrhuje, Evropský parlament doporučuje, Rada Evropské unie rozhoduje a Evropský soudní dvůr řeší spory. Tuto strukturu doplnila v roce 1974 Evropská rada, která je vrcholným politickým orgánem určujícím strategii dalšího vývoje Unie a neformálním arbitrem případných institucionálních sporů.“¹⁸

4.1 Evropská rada

Evropská rada neboli Evropský summit je vrcholným politickým orgánem Evropské unie. Minimálně dvakrát ročně se schází v Bruselu vrcholní představitelé členských zemí - hlavy států nebo ministerští předsedové, stálý předseda Evropské rady a předseda Evropské Komise a řeší základní otázky týkající se Evropské unie, přijímají strategické cíle a politická rozhodnutí a určují směr vývoje evropské integrace. Na jednáních se prezentují národní zájmy členských států s cílem nalézt konsenzus a společné stanovisko. Její deklarace a směrnice nejsou pro členské státy právně závazné. Po každém svém zasedání předkládá povinně zprávu Evropskému parlamentu o jednání a každý rok písemnou zprávou informuje o tom, jakého pokroku EU dosáhla. [16]

4.2 Rada Evropské unie

Rada Evropské unie, někdy také nazývána Rada ministrů či jen Rada, je legislativním orgánem, který se přímo podílí na tvorbě směrnic, nařízení, rozhodnutí či jiných norem. Rada reprezentuje zájmy jednotlivých členských států, koordinuje jejich hospodářské politiky a má legislativní a rozhodovací pravomoci. Je tvořena ministry vlád členských zemí, vždy se setkávají ministři ze stejných resortů podle tématu, kterým se má Rada

¹⁸ EUROSOP, věcně o Evropě [online], [cit. 2010-04-21], dostupné z WWW:
□ <http://www.euroskop.cz/76/sekce/instituce-eu/> □

zabývat. Radě předsedá představitel předsednické země EU, který se mění jednou za 6 měsíců. Předsednictví EU je významným nástrojem jak ovlivnit chod EU, jelikož předseda předsedající země si vytyčí otázky a cíle, kterými se ve svém předsednictví bude zabývat. Aby byla zajištěna plynulost fungování Unie, tak spolu vždy bývalý, stávající a budoucí předsednický stát úzce spolupracují. [21]

Rada hlasuje trojím způsobem – buď jednomyslně – hlavně ve 2. a 3. pilíři, které jsou postaveny na mezivládní spolupráci, kvalifikovanou většinou – zejména v otázkách týkajících se 1. pilíře nebo prostou většinou, což je využíváno zejména v procedurálních záležitostech. Hlas každého ministra má jinou váhu podle počtu obyvatel dané země. Co se týká hlasování kvalifikovanou většinou, jedná se o zásadní a v podstatě neřešitelný problém spravedlnosti a rovnosti pro malé a velké státy. Velikost států 27 členů EU je značně rozdílná. Proto byla kvalifikovaná většina definována jako 70 % vážených hlasů, což má znemožnit diktát velkých států vůči malým. [17]

Problémem je i samotné rozdělení hlasů, kdy např. Německo s více než 82 milióny obyvatel má stejný počet vážených hlasů jako Velká Británie se zhruba 60 milióny obyvatel, což je patrné z níže uvedené tabulky. Jednotlivé státy jsou v tabulce řazeny sestupně podle počtu obyvatel od největšího po nejmenší.

Tab. 8: Váha hlasu 27 členských zemí v Radě EU

Členský stát	Počet oby. v mil.	% obyv. EU	Počet vážených hlasů
Německo	82,4	16,7	29
Francie	62,9	12,8	29
Velká Británie	60,4	12,3	29
Itálie	58,8	11,9	29
Španělsko	43,8	8,9	27
Polsko	38,2	7,7	27
Rumunsko	21,6	4,3	14
Nizozemí	16,3	3,3	13
Řecko	11,1	2,3	12
Portugalsko	10,6	2,1	12
Belgie	10,5	2,1	12
Česká rep.	10,3	2,1	12
Maďarsko	10,1	2	12
Švédsko	9	1,8	10
Rakousko	8,3	1,7	10
Bulharsko	7,7	1,6	10
Dánsko	5,4	1,1	7
Slovensko	5,4	1,1	7
Finsko	5,3	1,1	7
Irsko	4,2	0,9	7
Litva	3,4	0,7	7
Lotyšsko	2,3	0,5	4
Slovinsko	2	0,4	4
Estonsko	1,3	0,3	4
Kypr	0,8	0,2	4
Lucembursko	0,5	0,1	4
Malta	0,4	0,08	3
Celkem	493	100	345

Zdroj: Vlastní zpracování na základě dat z Euroskopu, 2010

4.3 Evropská komise

V Evropské komisi zasedají komisaři, kteří hájí nadnárodní zájmy Společenství bez ohledu na to, z jakého členského státu pocházejí. Dnes má Komise, včetně předsedy, 27 komisařů

– z každého členského státu po jednom zástupci. Každý komisař řídí určitý resort. Komisaři a předseda Komise jsou jmenováni Radou a schvalování Evropským parlamentem na dobu 5 let. Komise je stálým orgánem Unie a vystupuje jako celek. Obvykle se její zástupci schází jednou týdně, většinou ve středu. Mezi hlavní úkoly Evropské komise patří předkládat návrhy právních předpisů Parlamentu a Radě, řídit a provádět politiky EU, plnit rozpočet, kontrolovat dodržování pravidel hospodářské soutěže, zajišťovat uplatňování zákonů ve všech členských zemích a zastupovat EU v mezinárodní oblasti např. při sjednávání smluv mezi Unií a třetími zeměmi. [17]

4.4 Evropský parlament

Hlavním cílem Evropského parlamentu je zastupovat občany EU. Poslanci jsou voleni na pětileté funkční období v přímých volbách. Vzhledem k velkému počtu členů parlamentu je vyloučené jednomyslné hlasování, proto parlament hlasuje většinou. Počet zástupců každého členského státu se odvíjí od jeho počtu obyvatel. Zvolení poslanci se sdružují do politických skupin, tzv. frakcí. Parlament má pravomoc legislativní, tzn. že se společně s Komisí a Radou podílí na tvorbě zákonů, dále pravomoc kontrolní, díky které kontroluje činnost Komise a rozpočtovou pravomoc. Jedna z dalších kompetencí, které náleží Parlamentu, je jmenování ombudsmana – zástupce lidu, který se zabývá stížnostmi občanů či firem na činnost orgánů Unie. [11]

5. EKONOMICKÁ ANALÝZA TŘÍ VYBRANÝCH ZEMÍ

Evropská integrace se dotýká všech celospolečenských aspektů, nicméně s ohledem na obor studia se autorka v této části práce zaměří na aspekty ekonomické. Pro naši zemi má rozhodující význam rozšíření Evropské unie v roce 2004, které se významně projevilo na jednotlivých ekonomických ukazatelích českého hospodářství. V rámci tohoto rozšíření se staly členy Evropské unie země, jež pojí dřívější společné fungování v rámci socialistické soustavy. Jednotlivé země, konkrétně Česká republika, Polsko a Estonsko, se od sebe liší velikostí, počtem obyvatel, ale i strukturou a výkonností národních ekonomik. I přes tyto odlišnosti¹⁹ se na základě analýzy základních makroekonomických ukazatelů, autorka bude snažit dospět k potvrzení hypotéz uvedených v úvodu této diplomové práce.

Základní makroekonomické ukazatele, jež budou podrobeny analýze, jsou HDP, růst HDP, produktivita práce, zaměstnanost a nezaměstnanost, průměrná míra inflace, vývoj veřejných rozpočtů, vývoj a výše vládního dluhu a zahraniční obchod. Ukazatele budou analyzovány od roku 2004, kdy se tři výše uvedené země staly členy EU, až do roku 2008, přičemž tyto údaje budou porovnávány s rokem před vstupem zemí do EU, tj. rokem 2003.

5.1 Stručná charakteristika tří vybraných zemí

V této části se autorka zaměří na podání stručné charakteristiky vybraných tří zemí z hlediska jejich geografické polohy, rozlohy, počtu obyvatel a struktury jejich ekonomik. Všechny tři země se staly po 2. světové válce součástí socialistické soustavy – byly členy Rady vzájemné hospodářské pomoci (RVHP)²⁰ a rovněž členy vojenského obranného

¹⁹ Na uvedené odlišnosti bude poukázáno kapitole 5.1 Stručná charakteristika vybraných zemí

²⁰ RVHP neboli Rada vzájemné hospodářské pomoci byla obchodní organizace sdružující v době studené války socialistické státy sovětského bloku. Jednalo o mocenský nástroj pro centrální ovládání ekonomiky socialistických států Sovětským svazem, o sovětský protipól Marshallova plánu a později EHS. Zakládajícími členy RVHP byly 8. 1. 1949 Bulharsko, Československo, Maďarsko, Polsko, Rumunsko a Sovětský svaz, později přistoupily i další státy. Sídlo RVHP bylo vždy v Moskvě. RVHP byla rozpuštěna 28. 6. 1991.

paktu Varšavské smlouvy.²¹ V této souvislosti je nutné zmínit skutečnost, že Estonsko nebylo až do 90. let samostatnou zemí, neboť bylo součástí Sovětského svazu jako jedna z jeho svazových republik.

Hospodářství těchto třech zemí fungovalo na systému centrálně plánovaných ekonomik, tzn. že zde nefungoval standardní systém tržního hospodářství.

5.1.1 Charakteristika České republiky

Česká republika je vnitrozemský stát ležící ve střední Evropě. Z hlediska srovnání s ostatními členskými zeměmi EU se jedná o středně velkou zemi. Rozloha ČR je 78 864 km² a žije zde 10,5 miliónu obyvatel. Složení obyvatel je dle národnostního hlediska homogenní – z více jak 90,4 % populace jsou Češi, z jiných národností zaujímají největší podíl Slováci, Ukrajinci a Vietnamci. Hustota zalidnění činí 133 obyvatel/km². Většina obyvatel žije ve městech. V České republice je pouze jediné velkoměsto s počtem obyvatel větším než 1,2 milionu a to hlavní město Praha. Z dalších významných měst lze uvést Brno, Ostravu či Plzeň. [5], [22]

²¹ Varšavská smlouva byl vojenský pakt evropských zemí tzv. východního bloku, existující v letech 1955 – 1991. Vznikla 14.5.1955 ve Varšavě na základě Smlouvy o přátelství, spolupráce a vzájemné pomoci jako reakce na zřízení Západoevropské unie. Členy byly Albánie, Bulharsko, Československo, Maďarsko, Německá demokratická republika, Polsko, Rumunsko a Svaz sovětských socialistických republik. Jejím cílem byla koordinace politiky a vytvoření systému kolektivní bezpečnosti v Evropě, sídlila v Moskvě.

Obr. 4: Mapa České republiky

Zdroj: Wikipedie, 2010

Česká republika patřila již od dob Rakouska – Uherska k významným průmyslovým oblastem a tuto tradici si zachovala i za období centrálně řízené ekonomiky. Mezi nejvýznamnější průmyslová odvětví patří především automobilový průmysl, reprezentovaný zejména automobilkou Škoda Auto a.s. se sídlem v Mladé Boleslavi. Je třeba zmínit, že poslední desetiletí vyrostly díky masivní vládní podpoře zahraničních investic na území ČR dvě nové automobilky, a to společnost TPCA v Kolíně a automobilka Hyundai v severomoravských Nošovicích. V současné době tak Česká republika patří mezi největší světové producenty automobilů v počtu vyrobených vozů na jednu osobu. Vedle automobilového průmyslu je čím dál více významný průmysl elektrotechnický, který je soustředěn zejména v lokalitách kolem měst Brno, Plzeň a Liberec. Tradičním průmyslovým odvětvím je také oblast strojírenství. Jedním z nejvýznamnějších podniků v této oblasti je společnost Škoda Plzeň, která se specializuje kromě dopravní techniky, např. na výrobu investičních celků jako jsou zařízení pro elektrárny, pivovary apod. Z potravinářského průmyslu nelze nezmínit tradiční výrobu piva. Mezi největší producenty patří skupiny Plzeňský prazdroj, Staropramen a Budějovický Budvar.

Pokud jde o zemědělství, je zde zastoupena jak rostlinná tak živočišná výroba. Jako i v řadě jiných zemí se zemědělství v ČR potýká s dlouhodobým poklesem produkce zapříčiněným silnou konkurencí zejména ze strany hlavních zemědělských producentů v EU, kterými jsou Francie, Itálie, Španělsko pokud jde o rostlinnou výrobu, ale i konkurencí ze strany německých a polských producentů v produkci živočišné. Zemědělská produkce je lokalizována po celém území České republiky, nicméně hlavními oblastmi je Polabí, jižní Čechy a oblast jižní a střední Moravy. Jak v živočišné tak v rostlinné výrobě je dnes ČR dovozcem, tedy celková spotřeba zemědělských produktů je vyšší než její produkce.

Mezi hlavní obchodní partnery České republiky patří sousední Německo, které se podílí na zahraničním obchodu více než 30 %, a dále pak Slovensko, Rakousko, Polsko a ostatní země EU. [26]

5.1.2 Charakteristika Estonska

Estonská republika je jednou z nejmenších zemí EU. Jedná se o přímořský stát v severní Evropě s rozlohou 45.227 km² a počtem obyvatel 1,34 milionu. Hlavním městem je Tallinn s více než 400 tisíci obyvateli, z čehož je patrné, že téměř 1/3 obyvatel žije v hlavním městě. Hustota zalidnění činí 30 osob/km². Téměř 70 % obyvatel tvoří Estonci, z národnostních menšin zde mají největší zastoupení Rusové s 26 % obyvateli, dále Ukrajinci a Bělorusové. Estonsko patří do skupiny Pobaltských republik, jeho sousedními státy jsou Lotyšsko, Litva a Rusko. Spolu s Maďarskem a Finskem patří Estonsko do skupiny ugrofinských národů. Estonština je jazyk značně odlišný od ostatních jazyků EU, proto zde byl od počátku 90. let kladen důraz na znalost angličtiny tamních obyvatel. Až do roku 1991 byla tato země součástí Sovětského svazu i přes nesouhlas naprosté většiny obyvatel. [5], [20]

Obr. 5: Mapa Estonska

Zdroj: Wikipedie, 2010

Jedná se převážně o rovinatou zemi na východním pobřeží Baltského moře s četnými jezery a ostrovy, velká část území je pokryta lesy a zemědělskou půdou. Vzhledem k tomu, že se jedná o přímořský stát, je významnou oblastí zemědělství rybolov. Hospodářství Estonska je založeno převážně na službách, významný je zejména sektor informačních technologií, bankovníctví a telekomunikace. Z průmyslových oborů převažuje elektrotechnický, dřevozpracující a chemický průmysl, těžba ropných břidlic a stavba lodí. Z důvodu, že do roku 1991 bylo Estonsko součástí SSSR, je zde významný vliv investic a celkově zahraničního obchodu s Ruskem – mimo jiné prochází přes estonské přístavy i ruská ropa. Ze strany vlády je kladen velký důraz na vzdělání a rozvoj informačních technologií – dlouhodobě je za vzor bráno Finsko.

V posledních letech patřilo Estonsko k zemím s nejvyšším hospodářským růstem v rámci EU díky své malé velikosti, ale i velké otevřenosti, což se zároveň projevilo jedním z největších ekonomických propadů v souvislosti s hospodářskou krizí.²²

²² Podrobněji viz. kapitola 5.3.2 Reálný růst HDP

5.1.3 Charakteristika Polska

Polská republika je stát severní Evropy, svou rozlohou 312.685 km² a počtem obyvatel 38,16 milionu zaujímá šesté místo mezi zeměmi EU, z nových členských států je zemí největší. Hustota zalidnění činí 122 obyvatel/km². Z národnostního hlediska zde žije 96,7 % Poláků, z menšin jsou nejvýznamnější Němci, Ukrajinci a Bělorusové. Kromě hlavního města Varšavy s 1,7 miliony obyvatel patří mezi další významná velká města Vratislav (Wroclaw), Krakov, Poznaň, Gdaňsk a Lodž – z čehož je patrné, že na rozdíl od České republiky zde díky těmto velkým městům není tak silná koncentrace pouze do jednoho hlavního města a převažují zde velké regionální rozdíly. [5]

Obr. 6: Mapa Polska

Zdroj: Wikipedie, 2010

Polsko je přímořským státem - jeho severní část sahá k Baltickému moři a je tvořena převážně nížinami, zatímco jižní část tvoří Karpaty. Jedná se o průmyslově - zemědělský stát s významnou těžbou nerostných surovin. V zemědělství převažuje rostlinná produkce, významnou funkci zde zaujímá rybolov. Z průmyslových odvětví je nejvýznamnější průmysl automobilový, výrobní závody zde mají automobilky Fiat, Opel a Toyota a průmysl těžební. V posledních 20 letech je zde patrný příliv zahraničních investic hlavně

v automobilovém a elektrotechnickém průmyslu. Mezi hlavní obchodní partnery patří Německo.

Níže uvedená tabulka přehledně zobrazuje jednotlivé základní ukazatele vybraných tří zemí, které byly nastíněny v kapitolách 5.1.1, 5.1.2 a 5.1.3, a které budou podrobeny analýze makroekonomických údajů v další části práce. Poskytuje tak ucelený přehled informací o dané zemi.

Tab. 9: Přehled základních ukazatelů tří analyzovaných zemí

	ČR	Estonsko	Polsko
Oficiální název	Česká republika	republika Estonsko	republika Polsko
Datum vzniku	1. 1. 1993	24. 2. 1918	11. 11. 1918
Hlavní město	Praha	Tallinn	Varšava
Rozloha	78.864 km ²	45.227 km ²	312.685 km ²
Počet obyvatel	10.512.397	1.340.274	38.163.895
Hustota zalidnění	133 obyvatel/km ²	30 obyvatel/km ²	122 obyvatel/km ²
Datum podání žádosti do EU	17. 1. 1996	24. 11. 1995	5. 4. 1994
Členem EU od	1. 5. 2004	1. 5. 2004	1. 5. 2004
Počet hlasů v EP	22	6	50
Počet hlasů v Radě EU²³	12	4	27
Členství v mezinár. organizacích²⁴	EBRD, NATO, OECD, OSN, WTO	EBRD, IBRD, MMF, NATO, OBSE, OSN, WTO	SEI, EBRD, IBRD, MMF, NATO, OBSE, OSN, WTO
Státní zřízení	republika, parlamentní demokracie	republika, unitární stát	republika, unitární stát
Administrativní členění	14 krajů	15 krajů	16 vojvodství
Složení obyvatel	Češi 90,4 %, Moravané 3,7 %, Slováci 1,9 %, ostatní 4 %	Estonci 67,9 %, Rusové 25,6 %, Ukrajinci 2,9 %, Bělorusové 1,3 %, Finové 0,9 %, ostatní	Poláci 96,7 %, Němci 0,4 %, Bělorusové 0,1 %, Ukrajinci 0,1 %
Jazyk	čeština	67,9 % estonština (oficiální), 25,6 % ruština	polština

Zdroj: Vlastní zpracování na základě dat z Euroskopu, 2010 a z údajů již výše uvedených v diplomové práci

²³ Problematika váhy hlasů v Radě EU je zpracována podrobněji v kapitole 4.2 Rada Evropské unie

²⁴ Zkratky jednotlivých organizací jsou uvedeny v Seznamu zkratk

5.2 Charakteristika tří vybraných zemí z makroekonomického pohledu před vstupem do EU v roce 2003

Aby mohla být podána analýza vývoje ve sledovaných zemích po jejich vstupu do EU a následně zhodnocen dopad vstupu těchto zemí do EU, je nutné stanovit a podat stručnou charakteristiku výkonnosti sledovaných ekonomik před jejich vstupem do EU, tedy zanalyzovat jejich ekonomickou výkonnost dle stavu v roce 2003.

Tab. 10: Makroekonomické ukazatele vybraných zemí za rok 2003

Makroekonomický ukazatel	EU 27	ČR	Estonsko	Polsko
HDP na hlavu dle parity kupní síly v %	100	73,4	54,5	48,9
Reálný růst HDP v %	1,3	3,6	7,6	3,9
Růst produktivity práce v %	0,4	-1,3	1,4	0,7
Roční míra inflace v %	2	-0,1	1,4	0,7
Bilance státního rozpočtu v %	-3,1	-6,6	1,7	-6,3
Výše vládního dluhu v % ve vztahu k HDP	61,8	29,8	5,6	47,1
Nezaměstnanost v %	9	7,8	10	19,7
Zaměstnanost v %	62,6	64,7	62,9	51,2
Bilance zahraničního obchodu v mil. euro	- 66.028	- 2.675	- 1.713	- 12.827
Export v mil. euro	869.237	43.053	4.003	47.526
Import v mil. euro	935.265	45.728	5.716	60.354

Zdroj: Vlastní zpracování na základě dat z Eurostatu, 2010

Z výše uvedené tabulky je patrné, že celková ekonomická úroveň vyjádřená základním makroekonomickým údajem, kterým je hrubý domácí produkt dle PPS, je ze srovnávaných zemí nejvyšší v České republice, kdy HDP představoval zhruba $\frac{3}{4}$ průměrné úrovně výkonnosti celé EU, zatímco v ostatních dvou sledovaných zemích byl pouze poloviční.

Pokud jde o tendenci ekonomického růstu měřenou dle reálného meziročního růstu HDP, všechny sledované země vykázaly v roce 2003 vyšší míru ekonomického růstu než celá sledovaná skupina 27 zemí EU, tedy všechny uvedené země se dotahovaly na průměrnou úroveň výkonnosti celé EU. Nejdynamičtější růst vykázalo Estonsko s meziročním růstem HDP ve výši 7,6 %.

Co se týče produktivity práce, zde zaznamenala ČR a Polsko mírný pokles ve výši cca 1 %, kdy pouze Estonsko vykázalo kladný růst produktivity práce ve výši 1,4 %. Evropská unie jako celek dosáhla pouze nepatrného růstu ve výši 0,4 %.

Všechny tři sledované země prokázaly v roce 2003 zodpovědnou cenovou politiku s meziroční mírou inflace v přijatelném pásmu do výše 2 %. Premiantem v této kategorii byla Česká republika, kde dokonce došlo k mírnému poklesu celkové cenové hladiny a to ve výši – 0,1 % oproti předešlému roku.

V kritériu zodpovědného vládního hospodaření vyjádřeného bilancí státního rozpočtu se projevila jako nejehospodárnější země Estonsko, jež vykázalo dokonce kladný výsledek hospodaření s přebytkem ve výši 1,7 % HDP, zatímco v ČR byl vykázán deficit státního rozpočtu ve výši – 6,6 % HDP a v Polsku - 6,3 % HDP. Celá EU hospodařila v roce 2003 se schodkem ve výši – 3,1 % HDP.

Zadlužení sledovaných států bylo v roce 2003 oproti celé EU na poměrně dobré úrovni. Nejlepší hodnoty dosahovalo Estonsko, jehož dluh představoval pouhých 5,6 % HDP, ale i ČR se svými 29,8 % HDP a Polsko se 47,1 % HDP vykazovalo výrazně nižší míru zadlužení než celá EU, kde míra dluhu představovala 61,8 % HDP.

Z hlediska nezaměstnanosti je patrný výrazný rozdíl ve výši nezaměstnanosti v ČR a v Estonsku oproti nezaměstnanosti v Polsku, kde se míra nezaměstnanosti pohybovala kolem průměrné míry nezaměstnanosti v EU ve výši 9 %, zatímco v Polsku byla výrazně vyšší a to ve výši 19,7 %. S mírou nezaměstnanosti úzce souvisí i procentuální výše míry zaměstnanosti, kdy zákonitě byla nejnižší míra zaměstnanosti v Polsku s pouhými 51,2 % práceschopných obyvatel, přičemž v ČR a Estonsku byla přibližně srovnatelná s průměrem EU.

Zahraniční obchod Evropské unie i sledovaných tří zemí se v roce 2003 potýkal se zápornou bilancí, tj. že import zboží a služeb v daném roce byl vyšší než export.

Z celkového shrnutí výše uvedených dat je zřejmé, že dle absolutních čísel vykazovala nejlepší pozici před vstupem do EU v roce 2003 Česká republika, a to zejména ve dvou klíčových makroekonomických údajích – hodnotě HDP a míry nezaměstnanosti. Z celkového pohledu zaujímalo nejhorší pozici Polsko, především v úrovni ekonomické výkonnosti, celkové míry zadlužení a výši nezaměstnanosti. Z tendenčního hlediska vykazovalo největší známky pokroku Estonsko, které dosáhlo nejvyššího meziročního růstu HDP v kombinaci s přijatelnou mírou nezaměstnanosti a především minimálním státním zadlužením a jako jediná země hospodařilo s přebytkovým státním rozpočtem.

Z teoretického hlediska je zřejmé, že v roce 2003 dosáhlo Estonsko vynikajících hodnot sledovaných v tzv. magickém čtyřúhelníku, do kterého spadají základní makroekonomické veličiny, kterými jsou růst HDP, míra inflace, bilance státního rozpočtu a míra nezaměstnanosti.

5.3 Analýza tří vybraných zemí z makroekonomického pohledu po vstupu do EU za období let 2004 – 2008

V této části práce autorka postupně podrobně analyzuje jednotlivé makroekonomické ukazatele skupiny sledovaných zemí v období po jejich vstupu do EU, tj. od roku 2004, až do roku 2008.²⁵ Pro lepší názornost a porovnání ekonomických ukazatelů před vstupem do EU jsou v následujících tabulkách a grafech zahrnuty i údaje za rok 2003. V tabulkách je vždy uvedena sledovaná veličina i za celkovou EU čítající 27 států.

5.3.1 HDP na hlavu dle parity kupní síly

V roce 2004, tj. při vstupu sledovaných zemí do EU, byla ekonomická výkonnost všech sledovaných zemí pod průměrnou úrovní celé EU. Nejvyšší úroveň ekonomické aktivity vyjádřenou v HDP dle PPS vykazovala ČR s hodnotou 75,1 %. Nejnižší ekonomickou

²⁵ Výčet ukazatelů, které budou podrobeny podrobnější analýze za jednotlivé roky, je uveden v tabulce č. 11

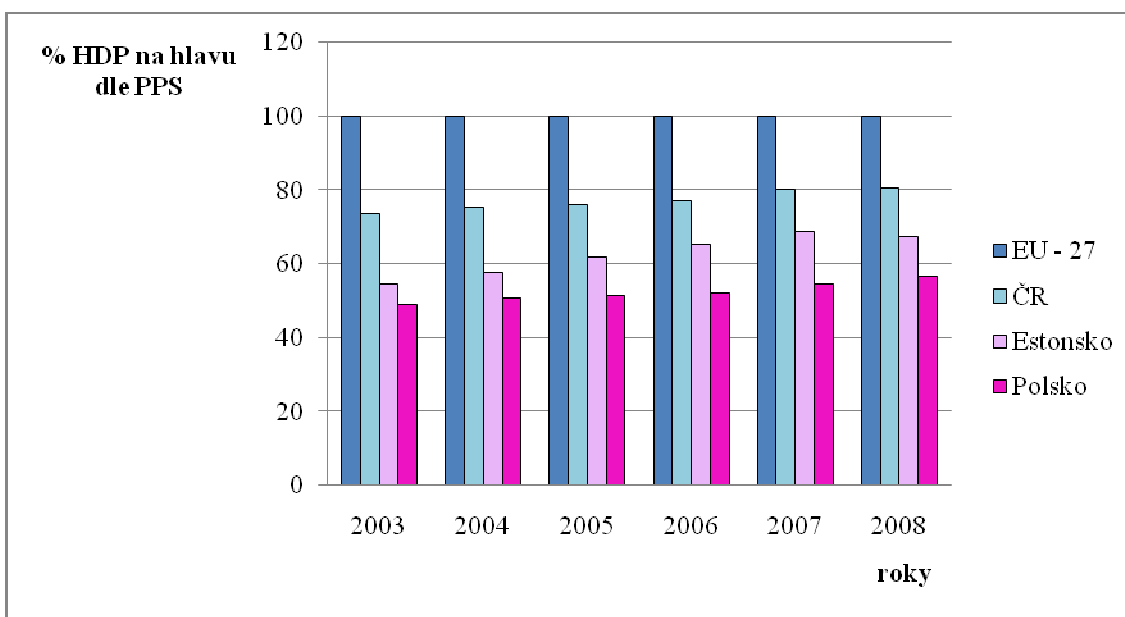
výkonnost dosáhlo Polsko s hodnotou 50,6 %, což je polovina průměru celé EU. Mírně vyšší ekonomickou úroveň vykázalo Estonsko s hodnotou 57,4 %. Po celé sledované období docházelo u všech zemí ke zvyšování hodnoty HDP vůči průměru HDP v celé EU, ze sledovaných zemí si stále udržela prvenství ČR. V absolutní hodnotě dosáhlo nejvyššího pokroku Estonsko, které se oproti vstupnímu roku přiblížilo v porovnání s rokem 2008 k průměrné výkonnosti EU o celých 10 %, zatímco Polsko o pouhých 5,8 % a ČR o 5,3 %.

Tab. 11: HDP na hlavu dle parity kupní síly v % k EU - 27

	2003	2004	2005	2006	2007	2008
EU - 27	100	100	100	100	100	100
ČR	73,4	75,1	75,9	77	80,1	80,4
Estonsko	54,5	57,4	61,6	65,2	68,8	67,4
Polsko	48,9	50,6	51,4	51,9	54,4	56,4

Zdroj: Vlastní zpracování na základě dat z Eurostatu, 2010

Daná data ještě názorněji vyzní v níže uvedeném grafu.

Obr. 7: HDP na hlavu dle parity kupní síly v % v letech 2004 – 2008

Zdroj: Vlastní zpracování

Závěrem lze tedy shrnout, že nejvyšší životní úroveň vyjádřenou v HDP dle PPS mají ze sledované skupiny občané ČR, nejvyšší efekt růstu životní úrovně mohli pocítit občané

Estonska. Všechny země se přiblížily svojí výkonností průměrné hodnotě celé EU. Je možné říci, že v daném období tyto země doháněly ostatní země EU v životní úrovni.

5.3.2 Reálný růst HDP

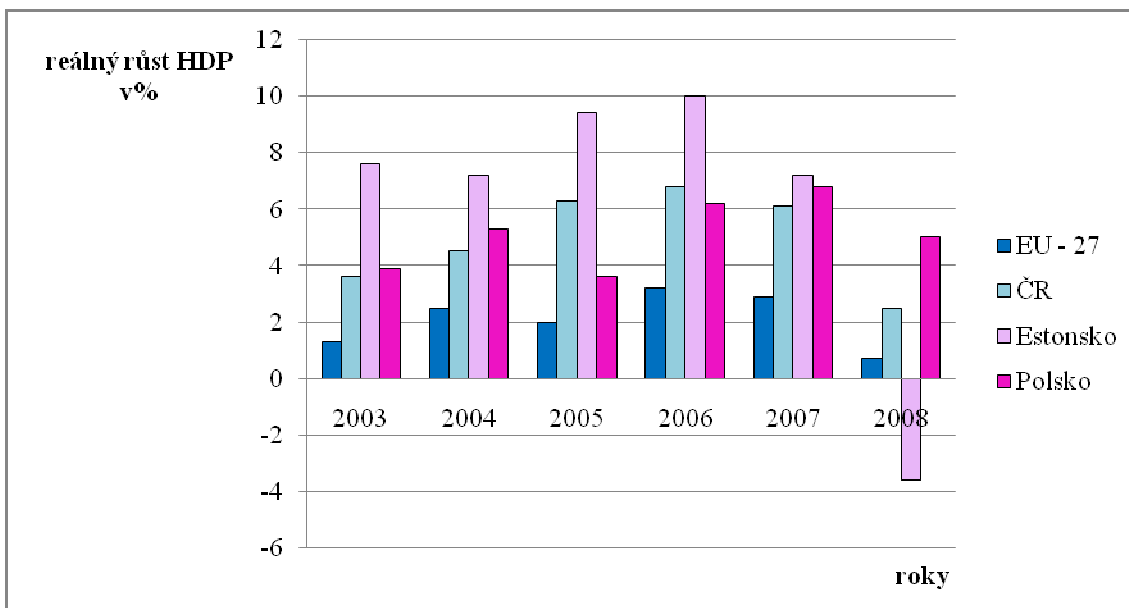
Z níže uvedené tabulky je patrné, že EU jako celek vykazovala za celé sledované období meziroční růst HDP, tzn. že docházelo ke zvyšování ekonomické výkonnosti EU. Sledované země vykazovaly také meziroční růst HDP ve všech letech, s výjimkou Estonska v roce 2008, kdy úroveň HDP meziročně klesla o 3,6 %, což bylo zapříčiněno nástupem hospodářské krize. Z uvedených dat je rovněž patrné, že meziroční růst HDP byl, kromě výše uvedené výjimky, ve sledovaných zemích vyšší než meziroční růst HDP EU jako celku, což potvrzuje závěr uvedený v předešlé kapitole konstatující přibližování se dané skupiny zemí průměrné výkonnosti úrovně EU. Nejvyšší růst HDP vykazovalo kromě roku 2008 Estonsko, jehož ekonomický růst byl výrazně vyšší než ve sledovaných zemích.

Tab. 12: Reálný růst HDP v % k EU - 27

	2003	2004	2005	2006	2007	2008
EU - 27	1,3	2,5	2	3,2	2,9	0,7
ČR	3,6	4,5	6,3	6,8	6,1	2,5
Estonsko	7,6	7,2	9,4	10	7,2	-3,6
Polsko	3,9	5,3	3,6	6,2	6,8	5

Zdroj: Vlastní zpracování na základě dat z Eurostatu, 2010

Daná data ještě názorněji vyzní v následujícím grafu.

Obr. 8: Reálný růst HDP v % v letech 2004 – 2008

Zdroj: Vlastní zpracování

5.3.3 Růst produktivity práce

Růst produktivity práce je důležitým vypovídajícím kritériem o konkurenceschopnosti jednotlivých ekonomik. Lze říci, že je základem pro dlouhodobý zdravý ekonomický růst. Obecně je širokou veřejností pokládán za samozřejmost, způsobenou běžným technologickým vývojem. Je třeba upozornit, že růst produktivity práce nesouvisí pouze s technologickým vývojem, ale i s lepším využitím výrobních faktorů, zejména pracovní síly, což úzce souvisí se schopnostmi dobře organizovat práci, tedy kvalitou daného managementu. Otázka produktivity práce a maximální efektivita využívání výrobních faktorů je v soukromém sektoru brána za jednu z priorit, ale stále je dle názoru autorky značně podceňována v sektoru veřejném a to zejména ve využití pracovní síly.

Z tabulky a grafu je patrné, že ve sledovaném období v celé EU docházelo ke zvyšování produktivity práce, ale pouze v rozmezí 0,7 až 1,8 %. Ze sledovaných zemí vykázalo kumulativně nejvyšší růst produktivity práce Polsko se 14,8 % v období let 2004 – 2008, ovšem nejvyšší jednotlivý meziroční růst vykázalo Estonsko za rok 2006, kdy růst jeho produktivity byl ve výši 5,4 %. Závěrem lze shrnout, že ve všech státech došlo k vyššímu

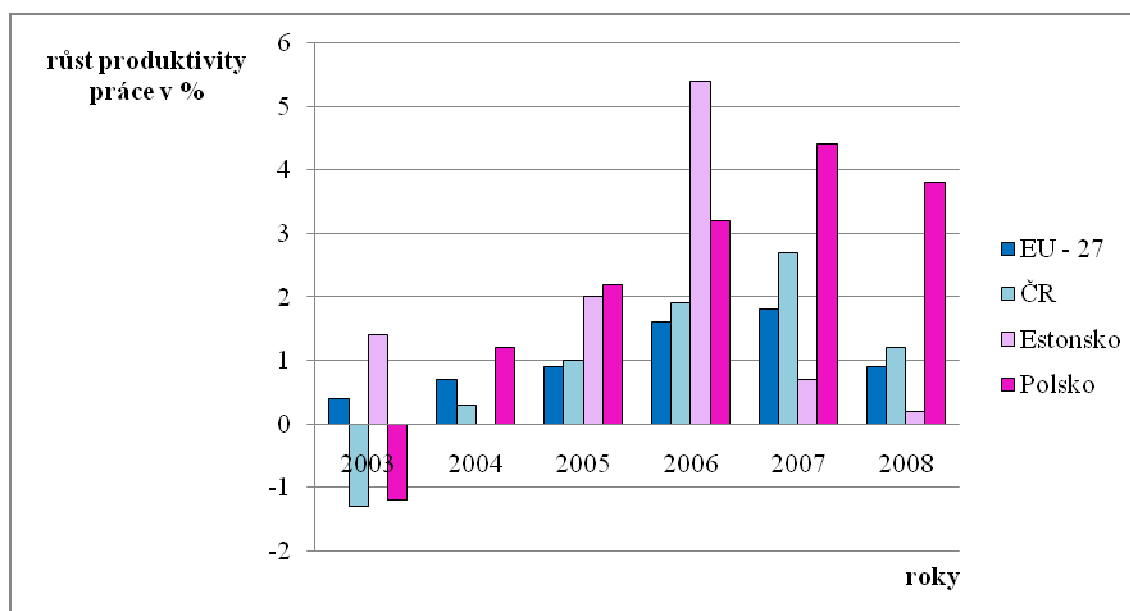
růstu produktivity práce než v EU jako celku, tedy že nové země se svojí produktivitou práce přiblížily původním zemím EU.

Tab. 13: Růst produktivity práce v % k EU - 27

	2003	2004	2005	2006	2007	2008
EU - 27	0,4	0,7	0,9	1,6	1,8	0,9
ČR	-1,3	0,3	1	1,9	2,7	1,2
Estonsko	1,4	0	2	5,4	0,7	0,2
Polsko	-1,2	1,2	2,2	3,2	4,4	3,8

Zdroj: Vlastní zpracování na základě dat z Eurostatu, 2010

Daná data ještě názorněji vyzní v níže uvedeném grafu.

Obr. 9: Růst produktivity práce v % v letech 2004 – 2008

Zdroj: Vlastní zpracování

5.3.4 Roční míra inflace

V rámci celé EU docházelo ve sledovaném období k mírnému, ale stabilnímu růstu cen oscilujícím kolem úrovně +/- 2,2 % s výjimkou roku 2008, kdy došlo k mírnému zvýšení inflace na úroveň 3,7 %. Toto zvýšení cenové hladiny je možno přičíst situaci na světových burzách, jak komoditních (zlato, ropa, atd.), tak i plodinových (pšenice, rýže, aj.). Ve skupině sledovaných zemí taktéž došlo k mírné inflaci, kdy nejvyšší míru inflace

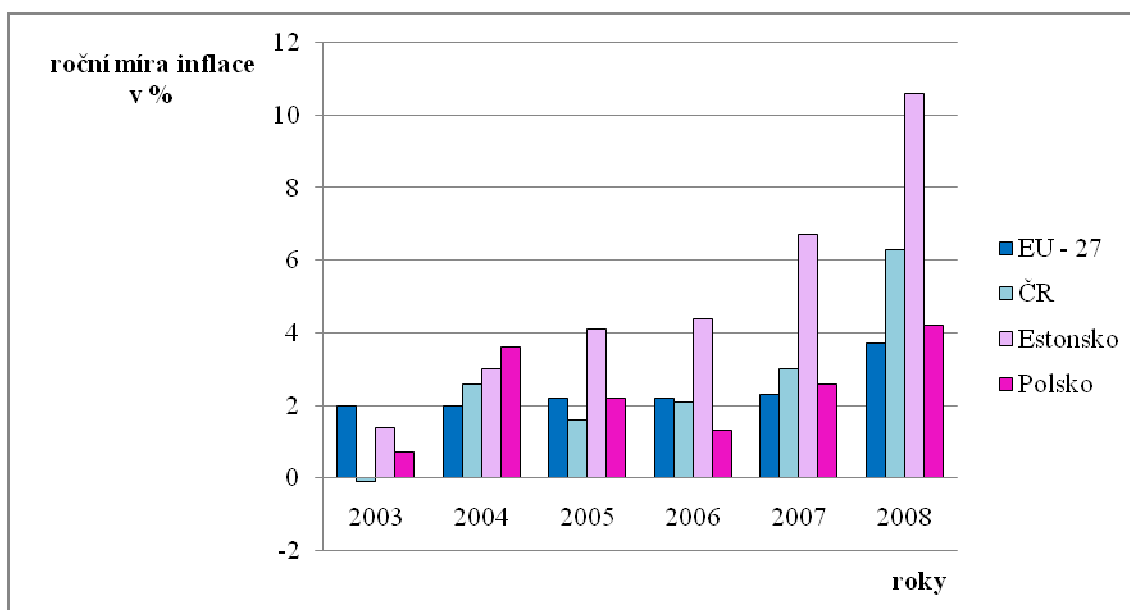
dlouhodobě vykazovalo Estonsko, přesto stále v rozumné výši. Výjimkou byl u všech sledovaných států rok 2008 a u Estonska i rok 2007, ve kterých došlo k výraznějšímu růstu cenové hladiny zapříčiněnému jednak výše popsanou situací na světových trzích, tak i např. v ČR daňovými reformami, kdy došlo ke zvýšení sazeb DPH.

Tab. 14: Roční míra inflace v % k EU - 27

	2003	2004	2005	2006	2007	2008
EU - 27	2	2	2,2	2,2	2,3	3,7
ČR	-0,1	2,6	1,6	2,1	3	6,3
Estonsko	1,4	3	4,1	4,4	6,7	10,6
Polsko	0,7	3,6	2,2	1,3	2,6	4,2

Zdroj: Vlastní zpracování na základě dat z Eurostatu, 2010

Daná data ještě názorněji vyzní v níže uvedeném grafu.

Obr. 10: Roční míra inflace v % v letech 2004 – 2008

Zdroj: Vlastní zpracování

5.3.5 Bilance státního rozpočtu

Dalším ze sledovaných ukazatelů je bilance státního rozpočtu. V souvislosti s dnešní situací v Řecku si i běžní občané začínají uvědomovat důležitost zdravých veřejných financí a dlouhodobou neudržitelnost schodkového hospodaření státních rozpočtů.

Až do roku 2007 docházelo jak v rámci celé EU, tak i ve sledovaných zemích, ke zlepšování hospodaření státních rozpočtů. Tato situace byla z velké části zapříčiněna obdobím ekonomické prosperity vyjádřené v podobě několikaletého růstu HDP. Premiantem v tomto sledovaném kritériu bylo Estonsko, které až do konce roku 2007 vykazovalo přebytkové hospodaření a díky této situaci se mu dařilo dokonce snižovat výši státního dluhu.²⁶ Stejně tak Polsko i Česká republika až do roku 2007 vykazovaly zodpovědnou rozpočtovou politiku a meziročně snižovaly své schodky. Za rok 2008 se na všech zemích již negativně projevila nastupující hospodářská krize a do té doby několik let kladně hospodařící Estonsko rovněž vykázalo deficit ve výši -2,7 %.

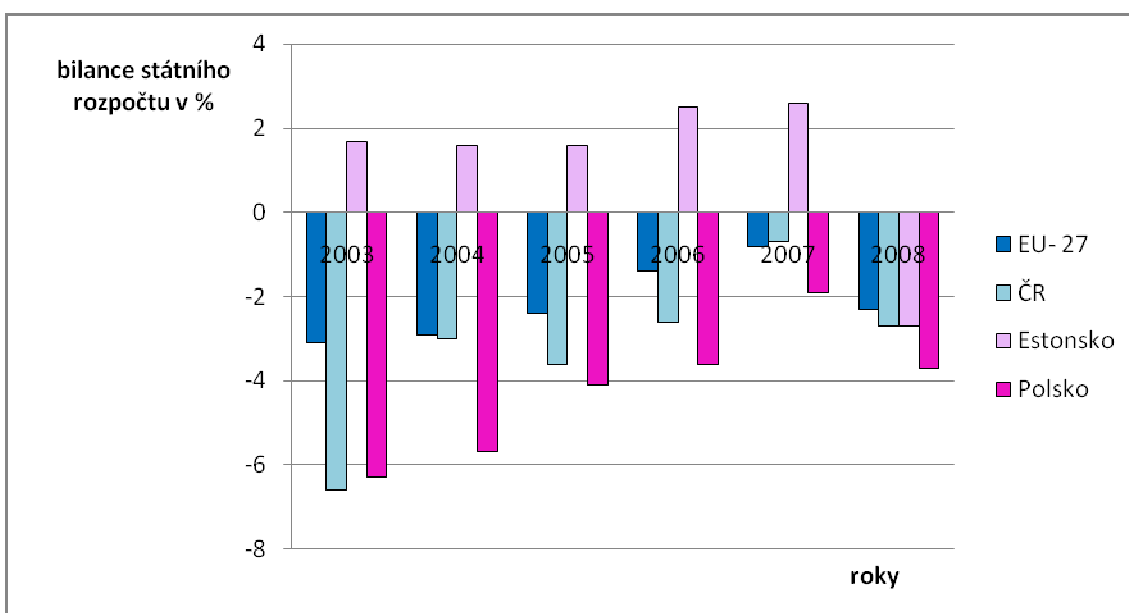
Tab. 15: Bilance státního rozpočtu v % k EU - 27

	2003	2004	2005	2006	2007	2008
EU - 27	-3,1	-2,9	-2,4	-1,4	-0,8	-2,3
ČR	-6,6	-3	-3,6	-2,6	-0,7	-2,7
Estonsko	1,7	1,6	1,6	2,5	2,6	-2,7
Polsko	-6,3	-5,7	-4,1	-3,6	-1,9	-3,7

Zdroj: Vlastní zpracování na základě dat z Eurostatu, 2010

Daná data ještě názorněji vyzní v následujícím grafu.

²⁶ Podrobněji viz. kapitola 5.3.6 Výše vládního dluhu

Obr. 11: Bilance státního rozpočtu v % v letech 2004 – 2008

Zdroj: Vlastní zpracování

5.3.6 Výše vládního dluhu

Z níže uvedené tabulky a grafu je patrné, že všechny země mají výši dluhu v porovnání k HDP nižší než je průměrná výše vládních dluhů za celou EU. Vzhledem k Maastrichtskému kritériu²⁷, které stanovuje maximální výši zadlužení ve výši 60 % HDP, je možno konstatovat, že všechny uvedené země toto kritérium zatím bezpečně splňují. Estonsko vykazuje jednu z nejnižších hodnot zadlužení nejen mezi sledovanými zeměmi, ale i v rámci celé EU.²⁸ Rovněž výše vládního zadlužení v ČR je stále na přijatelné úrovni, je ovšem nutné konstatovat, že větším rizikem je dlouhodobá nepříznivá tendence ve vývoji vládního hospodaření.

²⁷ Podrobněji viz. kapitola 2.3 Hospodářská a měnová unie

²⁸ Eurostat, 2010 [online]. Dostupný z WWW:

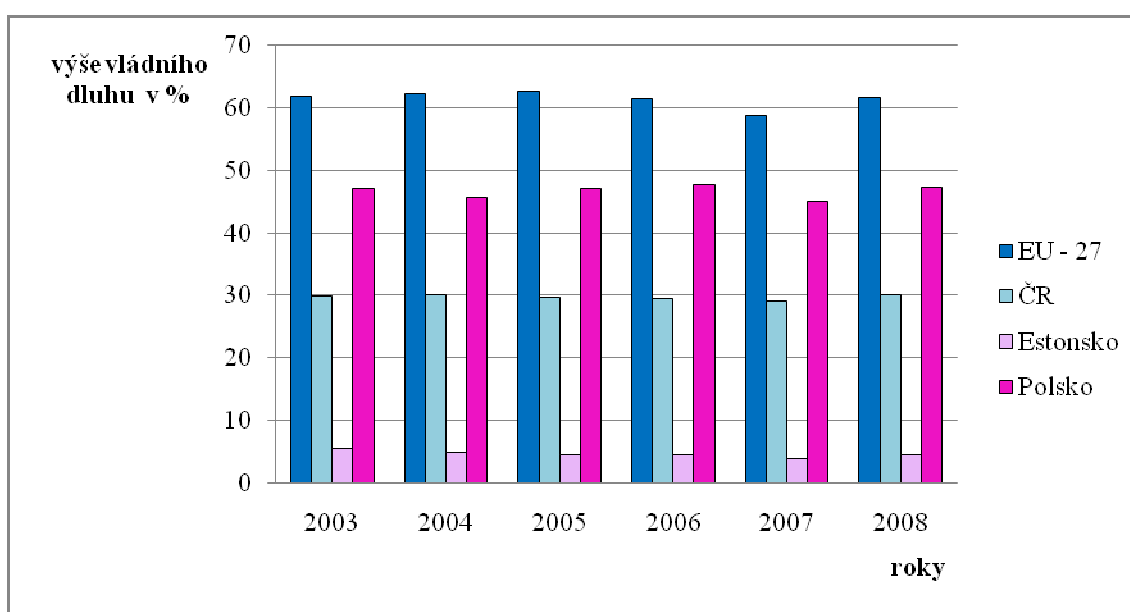
<http://epp.eurostat.ec.europa.eu/tgm/table.do?tab=table&init=1&plugin=1&language=en&pcode=tsieb090>

Tab. 16: Výše vládního dluhu ve vztahu k HDP v % k EU - 27

	2003	2004	2005	2006	2007	2008
EU - 27	61,8	62,2	62,7	61,4	58,8	61,6
ČR	29,8	30,1	29,7	29,4	29	30
Estonsko	5,6	5	4,6	4,5	3,8	4,6
Polsko	47,1	45,7	47,1	47,7	45	47,2

Zdroj: Vlastní zpracování na základě dat z Eurostatu, 2010

Daná data ještě názorněji vyzní v níže uvedeném grafu.

Obr. 12: Výše vládního dluhu ve vztahu k HDP v % v letech 2004 – 2008

Zdroj: Vlastní zpracování

5.3.7 Nezaměstnanost

Nezaměstnanost je jedním z nejvíce citlivých sociálních, ale i politických témat, a to nejen v EU, ale na celém světě. Výše nezaměstnanosti úzce souvisí s příjmy i výdaji státních rozpočtů, ale i sociálními problémy, jako je kriminalita, různé formy závislostí či výší sebevražd. Náklady na každého nezaměstnaného nepředstavují jen výdaje na různé sociální dávky a podpory v nezaměstnanosti, negativně se totiž projeví v podobě ušlých příjmů

z daní a sociálního či zdravotního pojištění. Proto si všechny vlády kladou boj s nezaměstnaností jako jednu ze svých hlavních priorit. [13]

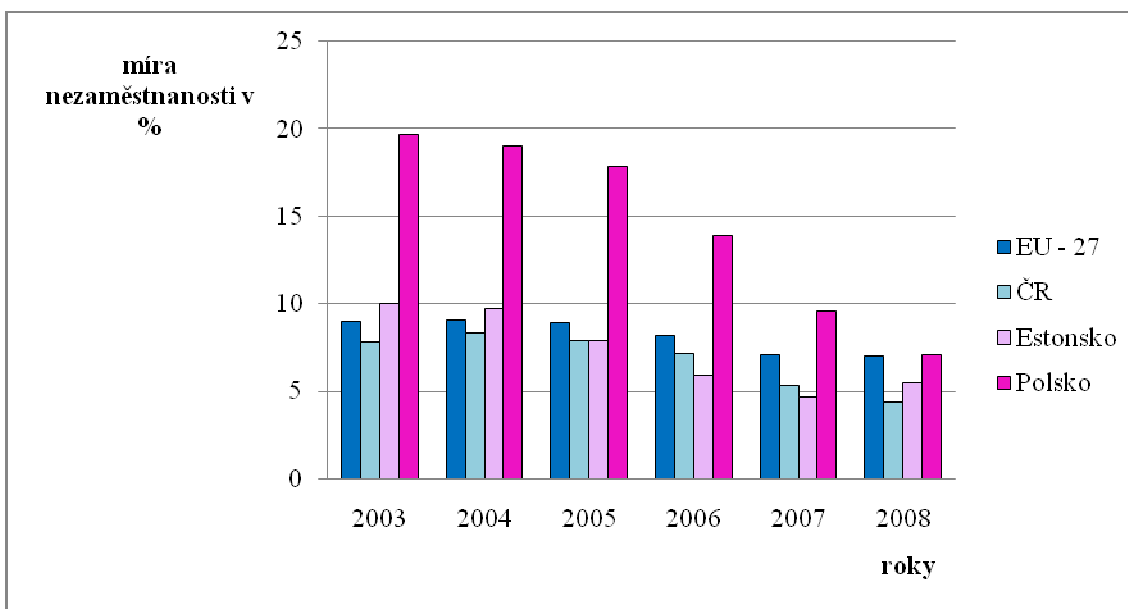
Jak v rámci celé EU, tak i ve sledované skupině zemí, docházelo k postupnému snižování nezaměstnanosti, pouze u Estonska došlo v roce 2008 k mírnému meziročnímu nárůstu. Z hlediska absolutní výše poklesu došlo k nejvyššímu poklesu nezaměstnanosti v Polsku, kde se podařilo snížit nezaměstnanost ve výši 19,7 % v roce 2003 až na pouhých 7,1 % za rok 2008.

Tab. 17: Míra nezaměstnanosti v % k EU - 27

	2003	2004	2005	2006	2007	2008
EU - 27	9	9,1	8,9	8,2	7,1	7
ČR	7,8	8,3	7,9	7,2	5,3	4,4
Estonsko	10	9,7	7,9	5,9	4,7	5,5
Polsko	19,7	19	17,8	13,9	9,6	7,1

Zdroj: Vlastní zpracování na základě dat z Eurostatu, 2010

Daná data ještě názorněji vyzní v níže uvedeném grafu.

Obr. 13: Míra nezaměstnanosti v % v letech 2004 – 2008

Zdroj: Vlastní zpracování

5.3.8 Míra zaměstnanosti

Zaměstnanost, resp. procento zaměstnaných, úzce souvisí s mírou nezaměstnanosti. Jak je však obecně, i z odborné literatury známo, ne všichni nezaměstnaní jsou nezaměstnanými nedobrovolně, vždy se vyskytuje skupina lidí, která pracovat nechce a nikdy nebude, i kdyby se pro ně vhodné pracovní místo našlo. [13]

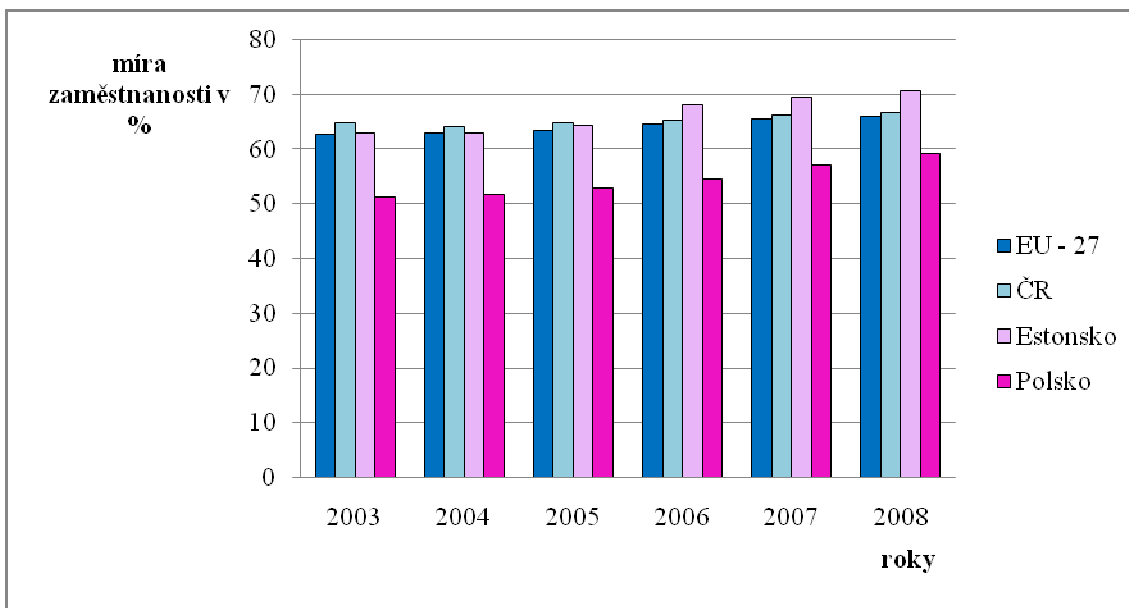
Z výše uvedené analýzy nezaměstnanosti bylo konstatováno, že ve sledovaném období docházelo u daných zemí ke snižování míry nezaměstnanosti, není tak překvapením, že zároveň došlo k zvýšení míry zaměstnanosti. Rozdílnost meziročních procentuálních poklesů míry nezaměstnanosti, resp. růstu míry zaměstnanosti, je dána skutečností uvedenou v předchozím odstavci a také např. dílčími změnami legislativy týkající se odchodu do důchodu či změny délky rodičovské dovolené.

Tab. 18: Míra zaměstnanosti v % k EU - 27

	2003	2004	2005	2006	2007	2008
EU - 27	62,6	63	63,5	64,5	65,4	65,9
ČR	64,7	64,2	64,8	65,3	66,1	66,6
Estonsko	62,9	63	64,4	68,1	69,4	70,7
Polsko	51,2	51,7	52,8	54,5	57	59,2

Zdroj: Vlastní zpracování na základě dat z Eurostatu, 2010

Daná data ještě názorněji vyzní v následujícím grafu.

Obr. 14: Míra zaměstnanosti v % v letech 2004 – 2008

Zdroj: Vlastní zpracování

5.3.9 Vývoj zahraničního obchodu v jednotlivých zemích

Zahraněční obchod Evropské unie se dlouhodobě potýká se zápornou bilancí. Tato skutečnost byla dána strukturou exportu, ale i především importu jednotlivých statků. Import EU je charakterizován převažujícím dovozem surovin strategických pro jednotlivá průmyslová odvětví, a to zejména dovozem ropy a jiných komodit (zlata, mědi a dalších důležitých kovů), textilu a elektroniky z asijských zemí. Oproti tomu na straně exportu do třetích zemí převažuje vývoz hi – tech výrobků a strojírenských produktů.

Pokud jde o strukturu zahraničního obchodu sledovaných zemí, převažuje zde na straně dovozu import nerostných surovin, ropy, textilu a elektrotechniky z nečlenských zemí EU. V exportu hraje nejdůležitější roli vývoz průmyslové produkce – u České republiky, ale i Polska se jedná především o strojírenské výrobky s dominantním podílem automobilové produkce. V Polsku je další významnou složkou exportu zemědělská produkce.

V roce 2004, tedy vstupu do EU, vykázaly všechny tři sledované země deficit v obchodní bilanci. Za období 2004 – 2008 došlo ve všech zemích k výraznému zvýšení objemu zahraničního obchodu s tím, že nejlepšími výsledky v tomto směru dosáhla Česká republika, které se jako jediné podařilo zlepšit obchodní bilanci natolik, že již od roku 2005 vytvářela přebytek, tj. že hodnota exportu od této doby převyšuje hodnotu importu. Je zřejmé, že růst objemu zahraničního obchodu sledovaných zemí je zapříčiněn jednak obdobím celosvětové ekonomické prosperity, ale i pozitivním efektem vstupu těchto zemí do EU, kdy došlo k úplnému odstranění do této doby stále ještě v některých oblastech existujících překážek zahraničního obchodu v rámci EU.

Tab. 19: Vývoj zahraničního obchodu v mil. euro

Země	Ukazatel	2003	2004	2005	2006	2007	2008
EU - 27	Bilance ZO	-66 028	-74 567	-126 849	-192 686	-192 511	-258 464
	Export	869 237	952 955	1 052 720	1 160 101	1 241 498	1 306 528
	Import	935 265	1 027 522	1 179 569	1 352 787	1 434 009	1 564 992
ČR	Bilance ZO	-2 675	789	1 285	1 384	3 159	3 237
	Export	43 053	55 460	62 785	75 604	89 382	99 809
	Import	45 728	56 248	61 500	74 220	86 224	96 572
Estonsko	Bilance ZO	-1 713	1 934	-2 028	-2 992	-3 406	-2 403
	Export	4 003	4 769	6 202	7 719	8 034	8 465
	Import	5 716	6 703	8 230	10 711	11 439	10 868
Polsko	Bilance ZO	-12 827	11 777	-9 807	-12 909	-18 652	-26 072
	Export	47 526	60 332	71 889	88 229	102 259	115 895
	Import	60 354	72 109	81 697	101 138	120 912	141 966

Zdroj: Vlastní zpracování na základě dat z Eurostatu, 2010

ZÁVĚR

Evropská ekonomická integrace je složitý a dlouhotrvající proces, který se neustále vyvíjí a nelze ho považovat za ukončený. V průběhu let docházelo a dochází ke změnám důvodů vedoucích k dalšímu vývoji integrace. Na počátku byla základní příčinou snaha zabránit válečným konfliktům a zajistit tak mír a stabilitu Evropy. Podařilo se stabilizovat demokratické struktury a mezi rozdílnými zájmy jednotlivých národních ekonomik najít zájem společný – a to vytvořit a zajistit fungování společného trhu a tím i růst blahobytu a životní úrovně občanů. Přitažlivost tohoto modelu zajistila, že se o členství ucházelo stále více zemí ze střední, jižní a východní Evropy. Tím došlo k několika rozšířením Evropské unie. Z původní skupiny šesti zakládajících zemí se k dnešnímu dni vytvořilo uskupení 27 zemí, které tvoří jednu z nejdůležitějších politických a ekonomických skupin na naší planetě.

Diplomová práce je členěná do dvou částí - v teoretické části autorka podala výklad o hlavních historických meznících evropské ekonomické integrace a o základních důvodech, které vedly k počátku tohoto dlouhodobého procesu. Nastínila základní institucionální strukturu společenství a rozdílné fungování jednotlivých politik v rámci tří – pilířového systému. V praktické části podává diplomantka analýzu základních makroekonomických údajů tří nových členských zemí, jež vstoupily do EU v roce 2004 – konkrétně se jednalo o Českou republiku, Polsko a Estonsko. Analýza je postavena na srovnání dat let 2004 – 2008 oproti stavu v roce před vstupem do EU, tj. rokem 2003.

Hlavním cílem v praktické části bylo prokázat autorkou stanovené hypotézy v úvodu práce, a to že vstupem těchto analyzovaných zemí do Evropské unie došlo ke zvýšení ekonomického růstu a zlepšení dalších makroekonomických dat a ke zvýšení objemu zahraničního obchodu.

V průběhu let 2004 – 2008 došlo ke zvýšení ekonomického růstu hrubého domácího produktu, čímž se zvýšila životní úroveň občanů nových členských zemí. Došlo ke zvýšení celkového hrubého domácího produktu měřeného dle parity kupní síly vůči průměrné výši HDP v rámci celé EU. Nejvyššího růstu životní úrovně měřeného dle parity kupní síly vůči

průměrné hodnotě HDP v celé EU dosáhlo mezi léty 2004 – 2008 Estonsko, u kterého se zvýšil HDP z 57,4 % na 67,4 %, tedy o celých 10 %. Ekonomický růst tří sledovaných zemí byl postaven na zdravých základech, neboť se zvyšovala produktivita práce a cenová hladina, resp. její růst byl na přijatelné úrovni. Díky ekonomickému růstu se dařilo jednotlivým vládám zlepšovat hospodaření jejich vládních rozpočtů a tím držet výši vládního dluhu na přijatelné úrovni v bezpečné hranici Maastrichtského kritéria, kterým je maximální výše vládního dluhu představující hodnotu 60 % HDP. Citlivým makroekonomickým ukazatelem je výše počtu nezaměstnaných v dané zemi. V tomto směru se dařilo ve všech nových ekonomikách dosáhnout snížení míry nezaměstnanosti. Nejvýraznější pokrok v tomto ukazateli se podařil Polsku, které snížilo v období let 2004 – 2008 míru nezaměstnanosti z 19 % až na hodnotu 7,1 %. Z uvedeného shrnutí vyplývá, že první hypotéza autorky byla jednoznačně potvrzena.

Jednou z hlavních, a všeobecně uznávaných výhod evropské integrace, je odstraňování bariér v zahraničním obchodu a tím i zvýšení jeho objemu takto integrovaných zemí. Dle provedené analýzy byla potvrzena druhá hypotéza autorky – a to že u zkoumaných zemí po jejich vstupu do EU výrazně vzrostl objem zahraničního obchodu na straně exportu i importu. Nejlepších hodnot dosáhla Česká republika, která se v průběhu sledovaného období stala aktivním vývozcem, tj. že hodnota jejího exportu převyšuje hodnotu importu.

Z provedené ekonomické analýzy v páté části této diplomové práce tedy vyplývá, že obě hypotézy autorky byly potvrzeny. Je tak možno shrnout, že vstup všech tří zemí do EU se jednoznačně pozitivně projevil na jejich hospodářské situaci, a to i přes rozdílnou strukturu a výkonnost jejich ekonomik.

Autorka práce je přesvědčena, že integrační úsilí jednotlivých politických představitelů v průběhu celých 50 let se i přes řadu problémů v dlouhodobém kontextu pozitivně projevuje na životě všech Evropanů. Jelikož tento integrační proces stále není dokončen a o vstup do EU má zájem řada dalších zemí, bude hlavním úkolem v následujících letech vytvoření rozhodovacích mechanismů, které by umožňovaly fungování tak složitého a rozdílného uskupení, kterým již dnes Evropská unie je.

SEZNAM LITERATURY

Citace

[1] HAD, M., PIKNA, B. *Druhý a třetí pilíř Evropské unie*. Praha: Ministerstvo zahraničních věcí České republiky, ediční oddělení Ústav mezinárodních vztahů, 2001. 86 s. ISBN 80-86-345-06-8.

[2] JAKŠ, J. *Quo vadis Evropská unie*. 1. vydání. ETC Publishing s.r.o., 1998. 236 s. ISBN 80-86006-57-3.

[3] FIALA, P., PITROVÁ, M. *Evropská unie*. 1. vydání. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2003. 743 s. ISBN 80-7325-015-2.

[4] WEIDENFELD, W., WESSELS, W. *Evropská unie od A do Z, příručka evropské integrace*. Vydání I. Praha: Univerzita Karlova, Vydavatelství Karolinum, 1997. 398 s. ISBN 80-7184-413-6.

[5] *EUROSKOP, věcně o Evropě* [online]. Dostupný z WWW: <http://www.euroskop.cz>

[6] *Finance.cz* [online]. Dostupný z WWW <http://www.finance.cz/>

[7] *Smlouva o založení Evropského hospodářského společenství z roku 1957* [online] Dostupný z WWW: <http://eur-lex.europa.eu/cs/treaties/index.htm#founding>

Bibliografie

[8] BLAHOŽ, J., KLÍMA, K., SKÁLA, J., a kol. *Ústavní právo Evropské unie*. Vydání I. Dobrá voda: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2003. 939 s. ISBN 80-86473-48-1.

[9] DEFARGERS MOREA, P. *Evropské instituce*. Praha: Nakladatelství Karolinum, Univerzita Karlova v Praze, 2002. 221 s. ISBN 80-246-0086-2.

[10] HAD, M., URBAN, L. *Evropská společenství, První pilíř Evropské unie*. 2. vydání. Praha: Ústav mezinárodních vztahů pro Asociaci pro studium mezinárodních vztahů, 2000. 165 s. ISBN 80-85864-88-6.

[11] LEQUESNE, CH., ROVNÁ, L. *Zastoupení Evropské pětadvacítky v Evropském parlamentu*. Praha: CEFRES, 2005. 131 s. ISBN 80-86311-16-3.

[12] MOLLE, W. *The Economics of European Integration, Theory, Practice, Policy*. Third edition. Ashgate Publishing Company, Hants, England 1997.

[13] NĚMEC, O., BUCMAN, P., ŠIKÝŘ, M. *Personální management*. 1. vydání. Praha: Vysoká škola ekonomie a managementu, 2008. 369 s. ISBN 978-80-86730-31-8.

- [14] PELTRÁM, A. a kol. *Evropská integrace a Česká republika*. 1. Vydání. Praha: Grada Publishing, 2009. 144 s. ISBN 978-80-247-2849-0.
- [15] PINDER, J. *European Community, The Building of the European Union*. 2nd edition. Oxford: Oxford University Press, 1998. 277 pgs. ISBN 0-19-289265-7.
- [16] PITROVÁ, M. *Institucionální struktura Evropské unie*. Brno: Masarykova univerzita, Mezinárodní politologický ústav, 2000. 111 s. ISBN 80-210-2237-X.
- [17] ŠREIN, Z. *Mechanismy hospodářské politiky Evropské unie*. Přepřacované vydání. Ústí nad Labem: Univerzita Jana Evangelisty Purkyně – Fakulta sociálně ekonomická, 2008. 297 s. ISBN 978-80-7414-077-8.
- [18] ŽÁK, M. *Hospodářská politika*. 1. vydání. Praha: Vysoká škola ekonomie a managementu, 2007. 210 s. ISBN 978-80-86730-04-2.
- [19] *Amsterodamská smlouva* [online]. Dostupný z WWW: [□http://www.euroskop.cz/gallery/2/764-amsterdam.pdf](http://www.euroskop.cz/gallery/2/764-amsterdam.pdf)□
- [20] *BusinessInfo.cz, Oficiální portál pro podnikání a export* [online]. Dostupný z WWW: [□http://www.businessinfo.cz/](http://www.businessinfo.cz/)□
- [21] *Centrum evropských studií, Vysoká škola ekonomická v Praze* [online]. Dostupný z WWW: [□http:// ces.vse.cz/portal/](http://ces.vse.cz/portal/)□
- [22] *Český statistický úřad* [online]. Dostupný z WWW: [□http://www.czso.cz/](http://www.czso.cz/)□
- [23] *EUR – Lex, Přístup k právu Evropské unie* [online]. Dostupný z WWW: [□http://eur-lex.europa.eu/cs/index.htm](http://eur-lex.europa.eu/cs/index.htm)□
- [24] *Finance a bankovníctví v eurozóně* [online]. Dostupný z WWW: [□http://euro-cz.info/kde-se-plati-eurem/](http://euro-cz.info/kde-se-plati-eurem/)□
- [25] *Ministerstvo financí České republiky* [online]. Dostupný z WWW: [□http://www.mfcr.cz/](http://www.mfcr.cz/)□
- [26] *Ministerstvo průmyslu a obchodu* [online]. Dostupný z WWW: [□http://www.mpo.cz/](http://www.mpo.cz/)□
- [27] *Portál Evropské komise* [online]. Dostupný z WWW: [□http://ec.europa.eu/](http://ec.europa.eu/)□
- [28] *Římské smlouvy, 1957* [online]. Dostupný z WWW: [□http://www.mfcr.cz/cps/rde/xbcr/mfcr/Rimska_smlouva_1957.pdf](http://www.mfcr.cz/cps/rde/xbcr/mfcr/Rimska_smlouva_1957.pdf)□
- [29] *Smlouva o založení Evropského společenství pro atomovou energii (EURATOM)* [online]. Dostupný z WWW: [□http://www.euroskop.cz/gallery/2/757_smlouva_o_euratom.pdf](http://www.euroskop.cz/gallery/2/757_smlouva_o_euratom.pdf)□

[30] *Smlouva o založení Evropského společenství uhlí a oceli* [online]. Dostupný z WWW:
□ http://www.euroskop.cz/gallery/2/753-smlouva_o_esuo.pdf□

[31] *WIKIPEDIE, otevřená encyklopedie* [online]. Dostupný z WWW:
□ http://cs.wikipedia.org/wiki/Hlavn%C3%AD_strana□